Tečaj XVII. Ožujak 1893. Broj 3.

Šumarski list.

Organ

hrv. slav. šumarskoga družtva

Ur

Vatroslav

kr. vladni

vje

Izlazi sval

ZAGREB 1893.

Naklada hrv.-slav. šumarskoga družtva

Šumarski list.

Br. 3. U ZAGREBU, 1. ožujka 1893. God. XVII.

Zakonska osnova o lovu za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju*.

Poglavje I.

O pravu lova.

§. 1.

Pravo lova vrši se po ustanovah ovoga zakona.

§. 2.

Pravo lova vlastni su vršiti:

a) Vlastnik spojena kompleksa zemljišta od najmanje 400 (četiri stotine) katastralnih jutara (jutro po 1600 četv. hv.).

b) Upravne obćine na zemljištih, koja nisu pridržana vlastnikom spomenutih u točki a).

§. 3.

Spojenim kompleksom zemljišta na kojem po §. 2. slovo a) smiju vlastnici vršiti pravo lova, smatra se posjed, gdje su zemljišta, bila ona u području jedne ili više obćina, kotara ili županija u takvu savezu, da jim se s jedne čestice može doći do druge, a da ne treba preći tuđe koje zemljište.

Ovakova kompleksa neprekidaju javne ceste, željeznice, vode i slični predmeti, te valja i o otocih držati, da su spojeni sa susjednim zemljištem.

§. 4.

Vlastnici zemljišta, koji su voljni služiti se pravom, što im ga daje ovaj zakon u §. 2. slovu a), valja da u one kr. kotarske oblasti, u čijem području leži odnosni kompleks zemljištâ, redovno zamole, da im se taj kompleks izluči kao posebno lovište.

---

*) Ovu zakonsku osnovu o lovu, koju je visoka vlada predložila na ustavno pretresivanje saboru, priobćujemo ovdje, jer smo uvjereni, da će naše lovce i prijatelje u velike zanimati sbog bitnih promjena i nadopunjenja njekih ustanova, koje su različite od onih, koje su u dosadanjem pozitivnom zakonu o lovu bile, i jer smjeraju onamo, da se kod nas lov racionalno goji i uživa. Uredničtvo.

A valja da to zamole najkašnije tri mjeseca prije, nego li će minuti postojeći zakup obćinskoga lovišta, u kom se nalazi kompleks zemljišta, što ga žele imati kao posebno svoje lovište.

Ako toga ne učine u spomenutom roku, valjati će i za njihova zemljišta ustanova §. 5. ovoga zakona.

Sižu li njihova zemljišta u više kotara, valja izlučbu zamoliti u one kotarske oblasti, u čijem je području najveći dio odnosnoga kompleksa.

Ako bi se obseg privatnoga lovišta budi prodajom ili diobom, budi inim kojim načinom promjenio tako, da nebi odgovarao ustanovi §. 2. sl. a) ovoga zakona, valjati će i glede njega ustanova §. 5. ovoga zakona, ali tek poslie izminuća roka, do kojeg je odnosno obćinsko lovište u zakup dano.

§. 5.

Sav prostor, koji nije izručen za privatne vlastnike, ima nadležna kr. kotarska oblast, saslušavši obćinska poglavarstva i stručnjake, porazdieliti u obćinska lovišta i to prema položaju zemljišta i obzirom na to, da se što uspješnije može gojiti divljač i vršiti lov.

Obseg jednoga obćinskoga lovišta ne smje da bude manji od 1000 katastralnih jutara.

Omedjašujući obćinska lovišta, valja da se kotarska oblast drži granica poreznih i upravnih obćina.

Ako se od zemljišta spadajućih k obćinskomu zakupu, stvori privatno lovište, ili ako se tomu zakupu podvržena zemljišta spoje sa postojećim već privatnim lovištem, onda se pravo privatnoga lova, koje se izvodi iz posjeda tih zemljišta tako dugo obustavlja, dok zakup traje. Izvandražbenim produljenjem zakupnog ugovora (§. 10.) ne može se ta obustava produljiti.

§. 6.

Zemljište, na kojem upravnu obćinu ide pravo lova (§. 5.), za koje ne ima u površini 1000 (hiljadu) katastralnih jutara, može uzeti u zakup najbliži vlastnik privatnoga lovišta. Ustanovit će mu tad nadležna kr. kotarska oblast prema iznosu zakupnina, što se plaćaju za bližnja obćinska lovišta. Ako li se lovište ni ovako ne uzme u zakup, ima se tada dati u zakup po propisu §. 7. ovoga zakona.

§. 7.

Obćinska lovišta, sastavljena po §. 5. ovoga zakona, valja da kotarske oblasti dadu javnom dražbom na 12 do 15 godina zaporedo u zakup za izključivi lov onomu, koji ponudi najbolju zakupninu.

Rok, za koji je urečena dražba radi zakupa lovišta, treba oglasiti u službenih novinah, u sjedištu kotarske oblasti i u svih područnih upravnih obćinah.

Dražbuje se ustmeno u uredu odnosne kotarske oblasti, dražbu rukovodi izaslanik kr. kotarske oblasti, a imadu joj prisustvovati i dotična obćinska poglavarstva.

Ponajprije valja da se dražbuje za pojedina lovišta, učinili se nakon dražbe pojedinih lovišta prije zaključka dražbe jednaka kumulativna ponuda za sva ili više lovišta jednoga te istoga kotara, to će ovu ponudu ići prednost pred drugimi ponudami.

Bude li više takovih ponuda, valja dražbu prema tomu nastaviti.

§. 8.

Prije, nego li što započe dražba, valja da oni, koji su voljni dražbovati, predadu izaslaniku kotarske oblasti žaobinu u gotovu novcu u iznosu od 50% izklične ciene, dostalac pako valja da nakon dovršene dražbe preda izaslaniku kotarske oblasti dvogodišnju zakupninu, u koju će se uračunati žaobina po njem već položena.

Polovica položene po njem dvogodišnje zakupnine vrieditі će kao zakupnina za prvu godinn zakupa, druga pako polovica kao jamčevina, odnosno zakupnina za posljednju zakupnu godinu.

Jamčevinu, koja se ima pohraniti kod obćinskog ureda, slobodno je položiti bud u gotovu novcu bud u državnih papirih po burzovnom tečaju. Kamati, što će ih nositi jamčevina, idu onoga, koji ju je položio.

Godišnja zakupnina valja da se 30 dana prije svršetka svake zakupne godine unapred plati u obćinsku blagajnu. Ako zakupnik nakon jednokratne opomene za 14 dana ne izpuni te svoje dužnosti, imadu se dotična lovišta odmah o njegovu trošku i na njegovu pogibelj dati javnom dražbom iznova u zakup i to samo na ono vrieme, za koje su i ostala lovišta dotičnoga kotara dana u zakup.

§. 9.

Ako za dražbe ne bude za koje lovište nikakove ponude, valja da dotično obćinsko poglavarstvo dade to lovište upravljati po stručnjacih i to sve dotle, dok se za nj ne javi koji zakupnik.

Lovište se takovo ne smije dati u zakup na dulje, nego li što su dana u zakup i druga lovišta istoga kotara.

Lovišta, koli privatna, toli i obćinska, slobodno je dati u zakup samo osobam neporočna života.

Obćine kao takove ne mogu uzimati u zakup lovišta.

§. 10.

Produljenje lovnih ugovora bez predhodne javne dražbe dopustivo je samo uz privolu obćinskoga zastupstva i to u prvoj polovici posljednje zakupne godine.

§. 11.

Obćinska lovišta uzeta u zakup mogu se samo dozvolom kotarske oblasti dati u podzakup.

Zakupnici obćinskih lovišta nesmiju nikomu za plaću ili drugu kakovu odštetu izdavati lovne dozvolnice, koje bi ih ovlastile loviti po dotičnom lovištu.

§. 12.

Godišnji čisti prihod občinskih lovišta ide u občinsku blagajnu, te će se upotrebljavati za namirivanje občinskih potreba.

§. 13.

Urbarske občine imadu lovišta svoja, u koliko odgovaraju §. 2. sl. a), dati u zakup, a zakupnina ide u njihovu korist u občinsku blagajnu.

Poglavje II.

O lovostaji i lovitbi.

§. 14.

Sliedeće vrsti divljači ne smiju se u vremenu niže naznačenom niti loviti, niti hvatati, niti ubijati:

a) jeleni od 15. listopada do 1. srpnja;

b) košute od 1. siečnja do 15. listopada;

c) jeleni šarenjaci (lanjci) od 1. studenoga do 1. srpnja;

d) košute šarenjaci od 1. siečnja do 15. listopada;

e) divlji jarci ciele godine;

f) divokoze ciele godine;

g) srne ciele godine, srnjaci od 1. siečnja do 1. listopada;

h) zecevi od 15. siečnja do konca kolovoza;

i) tetriebi gluhani (veliki) i ruževci (mali tetriebi) od 1. lipnja do posliednjega dana veljače;

j) tetriebke i ruževice (male tetriebke) čitave godine;

k) lještarke (jarebice) od 15. siečnja do 15. kolovoza:

l) gnjeteli od 15. siečnja do 1. rujna;

m) snježnice, jarebice grivnje od 15. siečnja do 1. rujna;

n) potrci veliki i mali (dropi i droplje) od 15. siečnja do 1. rujna;

o) trčke od 15. prosinca do 16. kolovoza;

p) divlje guske, patke svake vrsti, golubovi, ptice močvarnice i ptice vodarice od 15 veljače do 15. lipnja;

q) šljuke i prepelice od 15. travnja do 1. kolovoza;

r) na ptice pjevačice u svako doba.

Kao što lov zabranjuje se takodjer vaditi jaja i ptice iz gnjezda. To je slobodno samo vlastnikom i zakupnikom lova, koji trebaju ptičjih jaja za umjetnu gojitbu divljači.

Prodaja živih gnjetela (fasana) dozvoljena je u svako doba.

§. 15.

Županijska oblast može vlastnikom i zakupnikom većih lovišta dozvoliti lov na srnjake već od 1. travnja i to samo lov vrebanjem. Divljač ovako ubijenu slobodno je prodavati uz stege navedene u §§. 25. i 26. ovoga zakona.

§. 16.

Upravne oblasti imadu na to paziti, da vlastnici lovišta divljač prekoredno ne goje na štetu obće kulture, pa zato treba one, kod kojih se opaža velik prirast divljači, pridržati, da ju razmjerno umanje.

U tu svrhu može zemaljska vlada od slučaja do slučaja i za lovostaje iznimno dozvoliti, da se strieljaju i takove vrsti divljači, koje su u smislu ovoga zakona od strieljanja posve izuzete.

§. 17.

Zemaljska vlada vlastna je na izvjestno vrieme posve zabraniti strieljanje pojedinih vrsti divljači u predjelih, gdje je uzgoj divljači posve zanemaren.

§. 18.

Koristnu divljač slobodno je loviti samo puškom ili na konju, rabeći lovne pse svake vrsti, a umjetno hvatanje koristne divljači dozvoljeno je ovlašteniku lova ili njegovu pomoćnom osoblju samo u svrhu uzgoja te divljači.

Zabranjeno je loviti lovnimi psi od 15. siečnja do 1. listopada osim pasa prepeličara kojimi jo slobodno loviti u svako doba izim za lovostaje.

§. 19.

Nitko nesmje hodati s puškom po tudjem lovištu osim po javnih cestah i putovih.

§. 20.

Nitko nesmije poći u potjeru za divljači, koja je nastrieljena u vlastitom lovištu a utekla u tudje lovište.

Isto tako nesmije si nitko prisvojiti divljač, koja se je samo nabola ili uginula s druge težke ozliede.

§. 21.

Divlje svinje slobodno je držati samo u zvjerinjacih, koji su glede provale sigurni.

§. 22.

Grabežljivce, pa u §. 14. izrično nespomenute dlakare i divlju perad smije ovlaštenik lova u svako vrieme ubiti i prodati.

§. 23.

Crnu divljač, zatečenu izvan zvjerinjaka, pa vukove, medjede i ostale grabežljivce smije svatko u svako doba ubiti, ako to zahtjeva obrana svoje osobe ili imovine.

§. 24.

Ovlaštenik lova smije samo uz dozvolu kotarske oblasti metati otrov za tamanjenje grabežljivaca na mjestih, gdje mu oblast izrično naznači.

§. 25.

Osim prvih osam dana, pošto je za koju vrst divljači nastala lovostaja, nesmije nitko za ciele lovostaje divljač te vrsti ni prodavati ni kupoviti; a kad mine i dalnjih osam dana, nesmije se ni u gostionah divljač te vrsti ni unašati u jestvenike ni prodavati, osim slučajeva navedenih u §. 15. i §. 31.

§. 26.

Prodavaoci divljači, ter svi, koji se bave s trgovinom divljači ili ju kupuju po sajmovih i selih, dužni su izkazati se, od koga imadu dotičnu divljač.

U izkaznici ovoj treba da je naznačeno:

a) ime vlastnika ili zakupnika lovišta, ili lovišta, iz kojega potječe divjač;

b) broj i vrst divljači, a kod jelena, zatim jelena šarenjaka i srna treba da je naznačen i spol;

c) dan, kad je izdana izkaznica;

d) podpis vlastnika ili zakupnika lovišta, ili upravitelja lovišta;

e) podpis i pečat odnosnoga poglavarstva, kojim se potvrdjuje istinitost vlastnika ili zakupnika lovišta.

Takova izkaznica vriedi osam dana.

Javni organi sigurnosti dužni su zaplieniti divljač, za koju nema izkaznice, te će se ona prodati javnom dražbom.

§. 27.

Na oranicah nije slobodno loviti od sjetve pa dok se ne spravi ljetina; na sjenokošah od 1. travnja pa dok se ne spravi sieno i otava; a u vinogradih od 1. veljače pa dok se ne oberu.

§. 28.

Svatko, komu na gospodarstvu prieti šteta od divljači, vlastan je goniti ju sa svoga posjeda, ter divljač strašiti nočnom vatrom po stražarih, ili inim načinom, al nesmje da tim ošteti samu divljač.

§. 29.

Potuži li se pučanstvo, susjedni vlastnici i zakupnici lovišta, da se je u kojem lovištu grabežljiva zvjerad vrlo umnožala, ima kotarska oblast vlastnika ili zakupaika pozvati, da u zapornom roku, koji mu se dati ima, grabežljivu zvjerad potamani.

Mine li rok taj bez uspjeha, ima kot. oblast narediti pod vlastitim nadzorom obć. hajku, u kojoj se smije samo grabežljiva zvjerad ubijati, pa i ta pripada vlastniku ili zakupniku onoga lovišta, gdje je ubijena.

Za tu hajku imadu obćine bezplatno dati potrebite pogoniće, a vlastnici i zakupnici lovišta svoje zaprisežene lovske službenike

Takove hajke nije slobodno držati u nedjelje i blagdane.

§. 30.

Vlastnici i zakupnici lovišta i lovačko osoblje vlastni su u svom lovištu ubijati mačke, koje se po njem skiću, u daljini od 300 metara, računajuć od najbliže kuće, a pse u istoj daljini, ako se skiću.

§. 31.

Prije navedene ustanove o lovostaji i tjeranje lova ne tiču se, izuzev §. 25. i 26., ogradjenih zvjerinjaka i gnjetelinjaka.

Poglavje III.

O naknadi šteta, počinjenih po divjači i za izvršivanja lova.

§. 32.

Tko je ovlašten vršiti lov, dužan je naknaditi:

a) štetu (lovnu štetu), što ju za izvršivanja lova počine: on sam, njegovi pomoćnici, sluge ili njegovi gosti lovci i
b) u pravilu svaku štetu (štetu s divljači), što ju u njegovu lovnu području počini divljač na zemljištih i na produktih, koji se nalaze na tih zemljištih.

§. 33.

Ako li pravo vršiti lov ide više osoba, odgovaraju ove sve nerazdieljeno za lovne štete i štete s divljači.

§. 34.

Onoga, koji je dužan naknaditi lovne štete (§. 32. a), ide regres proti neposrednu krivcu po načelih obćega gradjanskoga prava.

§. 35.

Vlastnik zemljišta nije doduše dužan štititi svoje zemljište od šteta s divliači ogradami ili drugimi udesbami, ali će ipak samo tada moći zatražiti naknadu štete, što ju divljač počini po voćnjacih, kućnih vrtovih i vrtovih za ures, u ciepilnjacih (Baumschule) i na pojedinih mladih stablih, ako se dokaže, da je bilo udesba, kojimi razuman gospodar u pravilu običaje zaštićivati takove predmete.

§. 36.

Bude li u vinogradih, na žitku ili na drugih poljskih plodina, kojim se puna vriednost daje istom za žetve ustanoviti, štetâ lovnih ili štetâ s divljači, to valja štetu naknaditi obsegom onim, kakvim se ovaj ukaže za dobe žetve, dotično berbe.

§. 37.

O tražbinah na naknadu lovnih štetâ i štetâ s divljači odlučuju političke oblasti. U prvoj je molbi nadležna kotarska oblast (gradsko poglavarstvo) onoga kotara, u kojem se je sbila ošteta.

§. 38.

Oštećenik ima naknadu štetâ, uzročenih mu lovom s divljači, najdulje za 14 dana, odkako je saznao za štetu, kod kotarske oblasti zatražiti. U slučajevih §. 36. ima osim toga oštećenik za dobe tražiti procjenu štete još prije, nego počme žetva.

Ne zatraži li se naknada štete u spomenutom roku, odnosno propusti li oštećenik tražiti procjenu, ugasne pravo na odštetu.

§. 39.

Kotarska oblast (gradsko poglavarstvo) treba da najprije pokuša nagodu stranaka. Ako li ovaj pokus neuspije, obavit će ona na odnosnu mjestu izvide, koji bi se ukazali potrebnimi, te prema njim i prema procieni štete, obavljenoj po vještacih, odlučiti koli o naknadi štete, toli o naknadi troškova postupka.

§. 40.

Politička postupajuća oblast može naložiti obćinskomu načelniku, neka obavi izvide, potrebite na odnosnu mjestu i provede procjenu. O tom i o izvidih, napomenutih u §. 39. valja za dobe obavjestiti učestnike.

§. 41.

Lovni vlastnik, koji bude osudjen na naknadu štete, dužan je u pravilu naknaditi oštećenomu troškove, koji su mu trebali da uspije svojom tražbinom na oštetu. S druge strane pako dužan je tužitelj, bude li tražbinom odbijen, lovnomu ovlašteniku naknaditi troškove, koji su mu trebali za shodnu obranu.

U ostalom može oblast troškove razmjerno razdieliti, ako naknada štete po njoj dosudjena neiznosi polovicu svote, što ju je ovlaštenik lova prije procjene štete ponudio bio nagodbenim putem oštećeniku.

Poglavje IV.

O zaštiti lova.

§. 42.

Zakupnici obćinskih i vlastnici izlučenih privatnih lovišta moraju radi nadzora nad lovom pod svojom odgovornosti namjestiti i kotarskoj oblasti prijaviti izučene lovce, ili bar takove, koje politička oblast priznaje sposobnimi za taj posao.

§. 43.

Da se to učini, daje se sadanjim ovlaštenikom lova tromjesečni rok, računajuć od dana, iza kako ovaj zakon stupi u kriepost.

Mine li taj rok bez uspjeha, tada ima kotarska oblast proti ovlaštenikom privatnih lovišta upotriebiti primjereno prisilje, a proti zakupnikom lovišta ima se postupati tako, da se zakupni odnošaj s njimi razrieši i lovište na njihovu pogibelj i trošak iznova u zakup dade.

§. 44.

Nadzirači lova treba da su neporočna života i da su navršili 20 godinu.

§. 45.

Nadzirači lova dužni su u službi osim puške i lovačkog noža nositi na prsiju okrugao štit od biele kovine, komu je obrub ponješto uzvišen, a u sredini ima lovački rog od žute kovine.

Nadzirače lova valja da zaprisiže nadležna kr. kotarska oblast, te ih u posebnoj bilježnici točno drži u evidenciji.

§. 46.

Zakletva nadzirača koli privatnih toli i obćinskih lovišta glasi:

„Kunem se Bogom, da ću uviek pomno i vjerno nadzirati lovna prava, povjerena mojemu nadzoru, da ću bez obzira na osobe, sdušno sve one prijavljivati i ako uztreba po zakonu plieniti i uhititi, koji bi bud kojim načinom htjeli povriediti ili su sbilja povriedili ta lovna prava, da neću nedužnoga krivo tužiti ili osumnjičiti, da ću, koliko mogu, priečiti svaku štetu, a počinjeni već kvar dojavljivati, procienjivati i po zakonu tražiti, da se naknadi, da se nikada bez znanja i dozvole mojih gospodara neću uklanjati svojim dužnostim, te da ću o povjerenu mi dobru uviek onako, kako valja polagati račun.

Tako mi Bog pomogao“.

§. 47.

Nadzirači lova, vršeći svoju službu, uživaju zaštitu zakona poput ostalih poglavarstvenih osoba i gradjanske straže.

Što po tom nadzirači lova pozivom na službenu im zakletvu (§. 46) izkažu o činjenicah ili ob okolnostih, tičućih se izvušivanja njihove službe, imati će podpunu moć dokaza.

§. 48.

Svatko je dužan pokoriti se onomu, što zapriseženi nadzirač lova, vršeći svoju službu, odredi. S druge je strane nadzirač lova pod strogom odgovornošću dužan čuvati se, da se u ničem neogrieši o zakon.

Navlastito nesmije oružje, što ga nosi u službi, upotriebiti izim u slučaju nuždne obrane.

Poglavje V.

Lovni prekršaji i kazne im.

§. 49.

Tko bez dozvole vlastnika ili zakupnika lova lovi u njihovu lovištu, kazniti će se novčanom globom od 25 do 50 for., a ako lovi na konju ili noćju, ili u branjevini ili zabranjenimi sredstvi, kazniti će se globom od 50 do 100 for. Povrh toga vlastni su ovlaštenici lova ili njihovi nadzirači, ako ga zateku

u činu, oduzeti mu ubijenu divljač i oružje, kojim je lovio, te postreljati lovne pse, što ih je rabio za lov. Oduzeta je divljač svojinom vlastnika ili zakupnika onoga lovišta, gdje je oduzeta, oduzeto pako oružje valja predati nadležnoj kotarskoj oblasti, koja će s njim postupati po ustanovi §. 57. ovoga zakona.

Ako zvjerokradica, zatečen u lovu, zataji svoje ime ili ako se pogibeljno zaprieti onomu, koji ga je u činu zatekao, može ga ovaj uhititi i predati nadležnom kotarskom sudu ili ga prijaviti, da se proti njemu postupa po propisih kaznenoga zakona.

§. 50.

Tko vlastniku ili zakupniku lova, ili onomu, koji lovi njegovom dozvolom neopravdano smeta u izvršivanju lova, ili ga napade, kaznit će se novčanom globom od 25 do 50 for., a ogrieši li se ujedno i o ustanove kaznenoga zakona, još će se povrh toga kazneno progoniti.

§. 51.

Tko lovi za lovostaje (§. 14. ovoga zakona), kaznit će se novčanom globom od 50 do 100 for.

§. 52.

Tko mladu koristnu divljač ili divlju koristnu perad (§. 14. ovoga zakona) ili jaja njezina izvadi iz gnjezda, kaznit će se glom od 25 do 50 for.

§. 53.

Tko za lovostaje (§. 14. ovoga zakona) proda ili kupi koristnu divljač ili ju u gostionah u jestvenicih na prodaju ponudi (§. 25.), kaznit će se novčanom globom od 50 do 100 for. Divljač takovu valja zaplieniti i prodati.

Gornja ustanova valja da se uporavi i protim onim prodavaocem ili kupcem, koji nebi mogli izkazati (§. 26.) odakle im divljač, koju su ponudili na prodaju, ili ju kupili za preprodaju.

§. 54.

Tko hotice svoga psa vodi lova radi na tudja lovišta, ili za vremena zabranjena zakonom (§. 14.) lovi lovnimi psi, kaznit će se globom od 50 do 100 for.

§. 55.

Tko opetovano prekrši ustanove ovoga zakona, tomu će se novčana globa za svaki slučaj podvostručiti. Globa nesmije u pojedinom slučaju ipak prekoračiti iznosa od 300 for.

§. 56.

Ako se proti komu podnese na jedan put tužba sbog više lovnih prekršaja, valja mu globu odmjeriti na pose za svaki prekršaj.

Tko u prekršaju zakona o lovu upotrebi bud članove svoje obitelji, bud osobe, živuće s njim u istom kućanstvu ili stojeće pod njegovim štitničtvom ili

skrbničtvom, bud svoje trgovačke ili obrtničke kalfe ili šegrte, bud svoju služinčad ili težake, jamčiti će za globe, na koje budu te osobe osudjene.

§. 57.

Utjerane novčane globe i utržci dobiveni za prodanu divljač (§. 55. ovoga zakona) teku u zakladu za promicanje gospodarskih svrha kraljevina Hrvatske i Slavonije u smislu zakona od 25. rujna 1881.

Oduzeto oružje (§. 49.) valja učiniti ne uporabivim, te ga kao staro željezo prodati na korist gore spomenute zaklade.

Financijalnoj oblasti ima se svaki takav slučaj priobćiti, kad se komu oduzme oružje. Od utržka, koji se dobije od prodane divljači ili prodanog oružja ide jedna trećina prijavitelju.

§. 58.

Novčanu globu valja i u osudi odmjeriti, bila ona ili ne bila utjerivom.

Podjedno valja novčanu globu za slučaj neućerivosti, pretvoriti u kaznu prosta zatvora i to za svakih 5 forinta globe posve ili djelomice neutjerive, ima se dosuditi jedan dan prosta zatvora.

Zatvor ne smije neprekidno trajati preko tri mjeseca.

§. 59.

Nadležna politička oblast dužna je, da postupa proti prekršiteljem ovoga zakona ne samo na prijavu oštećenika ili njegova osoblja, već i sama ureda radi, ako je doznala za prekršaj.

§. 60.

Za prekršaje ovoga zakona nadležna je u prvoj molbi kr. kotarska oblast ili gradsko poglavarstvo, u čijem je području prekršaj počinjen.

Ako je prekršaj počinjen u području vise kotarskih oblasti ili gradskih poglavarstva, nadležna će biti ona kotarska oblast ili gradsko poglavarstvo kamo je prekršaj najprvo prijavljen.

§. 61.

Počini li prekršaj više osoba zajednički, jamče solidarno za naknadu štete.

Novčanu globu valja u osudi napose odmjeriti svakomu prekršitelju.

§. 62.

U osudi izrečenoj o samom prekršaju, valja takodjer ustanoviti odštete i troškove, koji su nastali s prekršaja, a prijavljeni su za razprave. Bude li tuženik riešen od obtužbe, valja privatnoga tužitelja osuditi na naknadu postupovnoga troška.

§. 63.

U pogledu molbenoga tečaja u slučajevih lovskoga prekršaja mjerodavne su ustanove zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županija i uredjenju uprave

u županijah i kotarih, odnosno zakona od 5. veljače 1886., kojim se preinačuju odnosno nadopunjuju nekoje ustanove zakona od 28. siečnja 1881. ob ustroju gradskih obćina u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 64.

Kažnjivost prekršaja lovskoga zakona zagodjuje na tri mjeseca od dana počinjena prekršaja, ako prekršitelj za toga vremena nije pozvan na odgovornost.

Radi li se pako o činu, kažnjivu po zakonu kaznenom valjaju glede zagode ustanove kaznenoga zakona.

Poglavje VI.

Prelazne ustanove.

§. 65.

Lovne prekršaje, počinjene prije krieposti ovoga zakona, valja kako glede kazne, tako i naknade štete suditi po ustanovah zak. čl. XVIII.: 1870. o lovu.

§. 66.

Zakupne pogodbe o lovištih obćinskih, sklopljene prije krieposti ovoga zakona, vriediti će i poslje krieposti ovoga zakona za vrieme, za koje su utanačene.

Zakupne pogodbe o lovištih privatnih, sklopljene prije krieposti ovoga zakona, razriešavaju se, ako im vrieme neizteče prije izminućem zakupnoga vremena odnosnoga obćinskoga lovišta, u koliko dotično privatno lovište neodgovara zahtjevom §. 2. sl. a) ovoga zakona.

§. 67.

Zakonski se članak XVIII. od godine 1870. o lovu ovim dokida, izuzam ustanovu §. 1. toga zakonskoga članka, koja ostaje i nadalje u krieposti.

§. 68.

Provedba ovoga zakona povjeruje se banu kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

* * *

Obrazloženje.

U kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji uredjeno je pravo lova zakonskim člankom XVIII. od godine 1870

Dosadanje izkustvo pokazalo je, da su nekoje ustanove toga zakona nepodpune, te da je nuždno, da se preinači.

Privita zakonska osnova o lovu ima dakle tu svrhu, da se opažene manjkavosti uklone i na taj način racionalno lovstvo što više unapriedi.

Ta zakonska osnova imade šest poglavja, te radi:

I. poglavje o pravu na lov,

II. poglavje o lovostaji i lovitbi,

III. poglavje o naknadi šteta,

IV. poglavja o zaštiti lova,

V. poglavje o lovnih prekršajih i kaznah,

VI. poglavje o prelaznih ustanovah.

Koli ugarski zakonski članak XX. 1883. o lovskom zakonu, toli i zakon o lovu, valjani u kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću, polaze sa stanovišta, da pravo lova izvire iz zemljištnoga vlastničtva.

Time je načelno vlastnikom zemljišta priznano pravo lova na njihovih zemljištih, ali je to pravo glede izvršbe spomenutimi zakoni ograničeno odnosno stegnuto prema zahtjevom lovskoga redarstva i razumne lovitbe.

Tako se za vlastito lovište zahtieva u Ugarskoj spojeni kompleks od 200 jutara, a u zemljah, zastupanih u carevinskom vieću, površina od 115 hektara. Izuzeta su od tud samo zemljišta, koja su ogradami ili prema svojem naravnom položaju više manje za se odieljena.

Na takovih zemljištih pripada vlastniku pravo vršenja lova bez obzira na njihovu površinu.

Sva ostala zemljišta, koja nemaju napomenuta svojstva, imadu se spojiti u zajednička lovišta.

U Ugarskoj moraju vlastnici takovih zemljišta vršenje prava lova u obsegu tih lovišta u zakup dati, dočim u drugoj polovici monarkije pripada vršenje lovnoga prava u takovih lovištih lovnim udrugam, koje su sastavljene od vlastnika dotičnih zemljišta i to tako da se lovišta ili u zakup dadu ili da se lovište povjeri upravi stručnjaka.

Godišnji čisti prihod, koji daju ta zajednička lovišta, ima se koli u Ugarskoj, toli u zemljah, zastupanih u carevinskom vieću, razdieliti medju pojedine vlastnike dotičnog mjesta, prema prostornom razmjerju njihovih zemljišta.

Zakonski članak XVIII.: 1870. kojim je, kako je spomenuto u uvodu, uredjeno lovstvo u Hrvatskoj i Slavoniji, ukinuo je regalno pravo lova bez odštete (§. 1.), te dozvoljuje u §. 3. vršenje prava lova:

a) vlastnikom spojena kompleksa od najmanje 200 katastralnih jutara;

b) obćinam na prostoru, koji nije pridržan spomenutim vlastnikom.

Lovski zakon, koji sada valja u Hrvatskoj i Slavoniji, jest dakle prema navedenomu samo ondje spojio pravo lova s vlastničtvom zemljišta, gdje jedan te isti posjednik ima u neprekinutom spoju bar 200 katastralnih jutara posjeda, gdje toga nema, nije niti pravo lova spojeno sa zemljištnim vlastničtvom, nego je predano obćinam.

Da je tomu tako, jasno proizlazi ne samo iz § 3. zakonskog članka XVIII. 1870., već i iz ustanove § 15. rečenoga zakonskoga članka, po kojoj godišnji čisti dohodak od obćinskih lovišta pripasti ima obćinskoj blagajni u svrhu pokrića obćinskih potreba.

Ovakovo uredjenje prava lova postoji već 22 godine u krieposti, pa je već prešlo i u praktični život.

Jedino je dosadanje izkustvo pokazalo, da je lovište od 200 katastralnih jutara za racionalnu lovitbu odviše maleno.

U istinu je vrlo težko na tako malenih lovištih razumno lovogojstvo i uzgoj divljači, pošto susjed susjedu pomaže trošiti divljač, uslied čega se njezin broj umanjuje, a osim toga je i pravedna razdjelba štete po divljači počinjene skoro nemoguća. Obće je poznato, da je lovstvo tim lošije, čim više lovskih medja imade.

Iz svih tih razloga ukazalo se potrebitim, da se minimalna izmjera zemljišta za vlastito lovište povisi na 400 katastralnih jutara spojenoga kompleksa.

U suglasju s tim vlastni su prema § 2. zakonske osnove vršiti pravo lova:

a) vlastnici spojena kompleksa zemljišta od najmanje 400 katastralnih jutara.

b) upravne obćine na svih zemljištih, koja nisu pridržana vlastnikom, spomenutim u točki a).

§ 3. Zakonske osnove označuju pojam spojenoga zemljišta istim načinom, kao što § 4. sada u krieposti stojećega zak. članka XVIII.: 1870.

Ta oznaka sudara se i sličnimi oznakami drugih zakona o lovu.

Po § 4. zakonske osnove imadu vlastnici zemljišta, koji su voljni služiti se pravom, što jim ga daje ovaj zakon, kod one kr. kotarske oblasti, u čijem području leži odnosni kompleks zemljišta, zamoliti, da jim se taj kompleks izluči kao posebno lovište, i to najkašnje tri mjeseca prije, nego što će minuti postojeći zakup obćinskog lovišta, u kom se nalazi kompleks zemljišta, što ga žele imati kao posebno lovište.

Ako bi se obseg privatnog lovišta budi prodajom ili diobom budi inim kojim načinom promienio tako, da nebi odgovarao ustanovi § 2. sl. a), valjati će i glede njega ustanova § 5. ovoga zakona, ali tek poslie izminuća roka, do kojega je odnosno obćinsko lovište u zakup dano

Sav prostor, koji nije izlučen za privatna lovišta, ima nadležna oblast u smislu § 5. u govoru stojeće zakonske osnove, saslušavši obćinska poglavarstva i stručnjake, porazdieliti u obćinska lovišta i to prema položaju zemljišta i obzirom na to, da se što uspješnije gojiti može divljač i vršiti lov, i da obseg jednog obćinskog lovišta nesmije manji biti od 1000 kat. jutara.

Naprama do sada u krieposti stojećoj zakonskoj ustanovi, po kojoj je najmanji obseg obćinskog lovišta 200 kat. jut. iznašati morao, povećana je ta minimalna izmjera u predležećoj zakonskoj osnovi u interesu racionalnog lovstva za podpunih 800 jutara.

Ako se od zemljišta, spadajućih k obćinskom zakupu stvori privatno lovište, ili ako se tomu zakupu podvržena zemljišta spoje sa postojećim već privatnim lovištem, onda se pravo privatnog lova, koje se izvodi iz posjeda tih zemljišta tako dugo obustavlja, dok zakup traje.

Izvandražbenim produljenjem zakupnog ugovora (§ 10.), nemože se rečena obustava produljiti. (Nastavit će se).

V.* Razvitak drvarskog obrta, trgovine i industrije.

U dosadanjih navodih ima dosta podataka, koji se protežu ne samo na domaću i vanjsku uporabu drva, nego i na trgovinu, pa jer je to medjusobno uzko skopčano, s toga ću ovdje nadovezati izkaz A. o izvozu franceske duge i izkazu svih pilana hrvatsko-slavonskih za mekano drvo i bukovo, te hrastovo, koje će nam cieli razvoj točno razjasniti:

Ovdje nadovezujem izkaz B. i C. pilana za izradbu mekog i bukovog drva, te hrastovine od početka do danas po svoj našoj domovini.

Dosadašnje crtice nas dovoljno upućuju, da se je u početku svakovrstno drvno tvorivo izradjivalo rukom i to pomoćju sjekire, klina, bradve, bradvilja, poprečne i podužne žage, te da je u novije doba vodeni pokretač počeo ručnom drvarskom poslu izvanredno konkurirati, a kako god je sva trgovina započela od jadranskoga mora napram Zemunu, tako je i način izradbe istim putem polazio. Od onoga časa, od kako se je izradbom njemačke bačvarske gradje u Slavoniji započelo, prestalo je i kod hrvatskih trgovaca pregnuće, da šire svoje pilane prema Slavoniji. S toga u prvom izkazu vidimo samo hrvatska imena, dočim u drugom izkazu opažamo svakovrstne tvrdke iz inozemstva, a jedini Türk i Turković (vlastelinstvo Kutjevo) te Morović upustiše se u konkurenciju.

Mehanička, vodena ili parna snaga preotimlje mah sve više nad ručnom radnjom drvenog tvoriva, akoprem još ni danas neima kod nas previše pilana.

Navesti ću sad nekoje podatke o izvozu gradje u trupcih i polutkah (polutrupcih) od g. 1875. do 1889. samo iz šuma brodske i petrovaradinske imovne obćine s tim dodatkom, da se takova vrst gradje prije g. 1875. nije izvažala.

Takove gradje izveženo je po sliedećem posredniku odnosno trgovcu i to: Ausenu iz Njemačke g. 1875. 400 m³ polutka; po Ausenu, Verbanu i Hevenu iz Njemačke i Englezke g. 1876. 4000 m³ trupaca i 500 m³ polutrupaca (izvaža rukom rezano); po istih drvotržcih god. 1879. 4000 m³ trupaca i 500 m³ polutrupaca, god. 1880. 600 m³ trupaca i 800 m³ polutrupaca i g. 1881. 9000 m³ trupaca i 1000 m³ polutrupaca, po Societé-Barcs, Olinezu i sinu, Verbanu i Jak. Smidta družtvu iz Francezke, Englezke, Njemačke i Ugarske g. 1882. 12000 m³ trupaca i 1000 m³ polutrupaca (izvaža rukom rezano); po istih g. 1883. 13000 m³ trupaca i 1000 m³ polutrupaca; po Societé-Barcs, Verbanu, Smidtu i Sidnaju g. 1884. 13000 m³ trupaca i 1000 m³ polutrupaca; po gorerečenih i po Moreu i družtvu iz Englezke god. 1885. 13000 m³ trupaca i 1000 m³ polutrupaca; po Moreu i družtvu, te Petrsu iz Njemačke god. 1886. 17000 m³ trupaca i 1000 m³ polutrupaca; po Moreu, Petrsu i Lamarchu iz Francezke god. 1887. 23000 m³ trupaca i 1500 m³ polutrupaca (izvaža rukom rezano); po istih god. 1888. 2600 m³ trupaca i 1500 m³ polutrupaca i god. 1889. 2600 m³ trupaca i 1500 m³ polutrupaca.

---

* Vidi opazku uredničtva na str. 24. broja I. „Šum. lista“ za god. 1892.

Iz gornjih podataka razabiremo, da su se iz šumâ spomenutih imovnih občina s izvozom trupaca i polutrupaca za inozemstvo bavili izključivo sami tudjinci i da je proizvadjanje trupaca i polutrupaca započelo počam' od god. 1886. sve više rasti.

O drvarskom orudju. Pošto orudje za drvarstvo i na povjest šumâ upliva, s toga ću ovdje koju reći i o takovu orudju. Uporaba sjekire i klina je prastara skoro kod svih naroda, a čuli smo, da su ovu već i Egipćani, Grci, Rimljani te drugi narodi poznavali i to u isto doba, kad su počeli rabiti željezo i nado, iz kojega su i sjekire pravili.

Sjekira rabljena je u pradavnini pa skoro do XVII. vieka po Is. za obaranje stabala, akoprem su narodi istodobno poznavali i ručne pile, naime poprečnu i podužnu pilu.

Sjekirâ bilo je svakovrstnog oblika, ali reć bi, kao da su svi narodi davali sjekiri za drvarstvo onaj isti oblik, kao što su sjekire za bojnu svrhu rabljene, a toga radi vidimo dan danas kod hrvatskog i srbskog naroda bojni oblik sjekire kod taakozvanog nadjaka, koji se i danas u Slavoniji rabi. Ovakova sjekira spretna je ne samo za bojnu svrhu, za tamanjenje dračja, nego i za izradbu drva, i to za presjecanje, tesanje i kvacanje. Slavonac bez nadjaka neide nikamo, jer je nadjak lagana sjekira malimi ušicami i ljutom oštricom na dugoj plosnatoj držalici. Ova vrst sjekira može se s toga slavonskom zvati.

Sjekiru hrvatsku (kranjsku) udomačili su Italci u ono doba, kad je uzduž jadranskog mora po Istri i Hrvatskoj započelo izradjivanje gorivih drva za Italiju oko g. 1300 po Is., a to s toga, što joj racionalnijeg oblika neima za naše vrsti drva. Istu vrst sjekirâ, koje su do tri puta težje od slavonskih od iste duljine i razmjerno od iste jakosti, te od isto tako dugih ušica nije Slavonac i Srbin sve do god. 1850. poznavao sve do onih godina, kad su Hrvati iz Istre, Kranjske i Hrvatske počeli u Slavoniji izradjivati hrastovinu. Bradva je stara, a ovu poznavahu tesari u najstarijoj dobi. Bradva kratko nasadjena i dugim oštrilom opet nas sjeća na prelaz bojnih sjekira, te je nedvojbeno, da je ova i kod nas prastaro orudje. Bradvilj je za tesanje najracionalnije orudje, ali je poraba istog za tesanje hrvatski specialitet. On je uveden u porabu poslie hrvatske sjekire, te možemo tvrditi, da su se najstariji bradvilji počeli u XV. vieku kovati.

U Slavoniju i Srbiju donieli su prve bradvilje oko g. 1850. Hrvati, kada su se ondje počeli izradjivati hrastovi podvaljci (podsjedci).

Pile ručne su prastare u različitih oblicih. One su svakako mnogo starije, nego što su podužne pile.

Poprečna pila nije se rabila do u novije doba skoro kod svih naroda za obaranje, a to s toga, što nije bilo ni potrebito, da se drvo štedi.

Hrvati počeli su poprečnu žagu ponješto rabiti u XIII. vieku, a za obaranje stabala počeli ju rabiti oko g. 1800. Kad su Slovenci (Kranjci) g. 1850. prvi puta kao šumski radnici naramljenom podužnom žagom u Slavoniju i Sr-

A. Statistika franzezke duge od godine 1859. do 1890.

U godini	Berba vinska u franzuzkoj po 1000 Hekt.	Izvoz preko Trsta, Rieke i Štetina u 1000 kom. za: Francezku	Englezku	Portugalsku	Algier, Indiju i Grčku	Italiju	Španiju	Ukupno	Poprečna ciena za 1000 reducir. duga fort.	Opazka
1859	53910	1347	330	—	—	—	—	1678	130	Izvoz preko Rieke i Senja nije poznat.
1860	39558	3512	232	—	—	—	—	3744	150	
1861	29788	10987	437	—	—	—	—	11424	150	
1862	37110	12073	929	—	—	—	—	13002	140	
1863	51372	10760	4355	—	—	—	—	15114	140	
1864	50053	16344	4277	—	—	—	—	20622	165	
1865	68924	23112	8445	—	—	—	—	31567	150	
1866	63917	40152	8633*	—	—	—	—	48785	185	ratna godina.
1867	38869	35163	4297	—	—	—	—	39460	160	
1868	50109	37775	2754	—	—	—	—	40529	160	
1869	71375	38298	1585	—	—	—	—	39883	190	
1870	53538	17899	3120	—	—	—	—	21019	215	ratna godina.
1871	57084	30229	1762	—	—	—	—	31991	225	
1872	50528	40311	3829	—	—	—	—	44140	235	
1873	35770	24785	6920	363	—	—	—	32068	240 prije mrazova 170 po krachu	
1874	63146	42185	4588	116	90	—	—	46980	210 prva 240 druga polugodina	
1875	88632	51875	4283	—	—	—	—	56159	220	
1876	41842	34574	5041	—	—	—	—	39616	225	
1877	56405	30034	5958	151	38	—	—	36166	215	Navedene ciene razumjevaju se za 1000 komada Monte duge reducirane36/I 4/6 sa popusti po običaju na duljinu od 18″. 24″ i 30″ dužice postavljeno u Trstu ili Rieci.
1878	43720	32860	907	—	—	—	—	34239	205	
1879	25770	30253	636	—	19	—	—	32238	205	
1880	29677	42392	1314	—	45	19	149	43910	205	
1881	34139	31029	2461	372	27	107	110	34109	198	
1882	30886	32759	1198	245	—	385	122	35787	205	
1883	36029	48234	1037	437	125	1420	—	51254	230	Berba u Italiji iznosila je god. 1889. 33,000.000 hektolitara.
1884	?	43491	1157	—	301	1648	—	46597	223	
1885	31000	45929	1487	278	831	1956	62	50543	224	
1886	?	29927	1726	268	262	3408	61	35652	211	
1887	?	43661	1020	419	685	5710	111	51608	226	
1888	?	33183	405	380	920	4387	8	39282	236	
1889	24500	51273	237	471	1350	7847	27	61206	250	
1890	?	32572	611	559	1265	4330	49	44386	240	

Izkaz

o pilanah, koje su proizvadjale ili još danas proizvadjaju smrekovu, jelovu i bukovu rezanu gradju u Hrvatskoj i Slavoniji.

Tekući broj	Vlastnika: Ime	Vlastnika: Zavičaj	Počela raditi: u godini	Tvornica leži u	Pokretač para: množ. pila	Pokretač para: cilinder pila	Pokretač para: 1 rez pila	Pokretač para: razparača	Konjskih sila: jakost	Pokretač voda: množ. pila	Pokretač voda: cilinder pila	Pokretač voda: 1 rez pila	Pokretač voda: razparača	Konjskih sila: jakost	Prestala raditi: godine	Izreže godišnje smrekovog i jelovog drva u trupcih: m³	Izreže godišnje bukovog drva u trupcih: m³	Opazka
1	Petar Vukelić	Jesenica	1740	Jesenici	—	—	—	—	—	—	—	1	—	7	—	1000	—	
2	Rade Kneževič	„	1740	„	—	—	—	—	—	—	—	1	—	7	—	1000	—	
3	Petar Momčilović	„	1760	„	—	—	—	—	—	—	—	1	—	6	—	600	—	
4	Dmitar Grković	Plaški	1780	Plaškom	—	—	—	—	—	—	—	2	—	7	—	2000	—	
6	Johan Grba	Jesenica	1780	Jesenici	—	—	—	—	—	—	—	1	—	8	—	1000	—	
6	Rade Milanović	Sv. Petar	1793	Sv. Petru	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4	—	400	—	
7	Perić	Hreljin	1793	Hreljinu	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	200	—	
8	Antun Rogović	Ogulin	1800	Ogulinu	—	—	—	—	—	—	—	2	—	7	1890	1200	1000	
9	Pessi	Grobnik	1800	Presijevoselu	—	—	—	—	—	—	—	2	—	6	—	—	500	
10	Prossen	„	1800	„	—	—	—	—	—	—	—	2	—	6	—	—	500	
11	Simo Šumonja	Plaški	1810	Plaškom	—	—	—	—	—	—	—	1	—	6	—	800	—	
12	Simo Medaković	„	1810	„	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4	—	1200	—	
13	Vaso Boca	Kunić	1810	Kuniću	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—	200	—	
14	Zadruga Rendulić	Modruš	1830	Modrušu	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4	1890	400	—	
15	Premer	Fužine	1830	Lokvah	—	—	—	—	—	—	—	2	—	5	—	1000	—	
16	M. Sneller	Dobra	1830	Dobri	—	—	—	—	—	—	—	4	—	12	—	2000	—	
17	Miho Mance	Vrbovsko	1830	Vrbovskom	—	—	—	—	—	—	—	6	—	18	—	—	2000	
18	Jače Mance	„	1830	Vrbovskom	—	—	—	—	—	—	—	16	—	50	—	—	5000	
19	Razin	„	1830	„	—	—	—	—	—	—	—	20	—	60	—	1000	6000	
20	Ivan Turković	Vitunj	1834	Vitunju	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4	—	400	—	izgoriela
21	Dmitar Vujnović	„	1840	„	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4	1889	400	—	
22	Stjepan Švrljuga	Fužine	1840	Lokvah	—	—	—	—	—	—	—	2	—	6	—	1500	—	
23	Delak	„	1840	Fužini	—	—	—	—	—	—	—	2	—	6	—	1000	—	
24	Stjepan Švrljuga	„	1840	„	—	—	—	—	—	—	—	4	—	12	—	2000	—	
25	N. Durbešić	Crnilug	1850	Crnomlugu	—	—	6	—	25	—	—	—	—	—	1880	—	2000	

26	Država	Lokve	1850	Lokvah	—	—	—	—	—	—	—	4	—	12	—	2500	—	
27	Vranyczany	Severin	1850	Severinu	—	—	—	—	—	—	—	4	—	12	—	3000	—	
28	Josip Rendulić	Modruš	1850	Boriću	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	1890	100	—	izgoriela
29	Tomas Bertović	Zagorje	1850	Zagorju	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	300	—	
30	J. Velasti	Ljubljana	1851	Prezidu	—	—	2	—	20	—	—	—	—	—	—	2500	—	
31	Fr. Gašparac	Lokve	1851	Lokvah	—	—	—	—	—	—	—	3	—	8	—	2000	—	
32	Cvjeta Tepšić	Plaški	1860	Plaškom	—	—	—	—	—	—	—	1	—	7	—	1500	—	
33	Janko Turković	„	1860	-	—	—	—	—	—	—	—	1	—	6	1889	1000	—	
34	Josip Crnković	Mrzlavodica	1860	Mrzlojvodici	—	—	—	—	—	—	—	4	—	12	—	1800	—	
35	„	Crnilug	1860	Crnomlugu	—	—	—	—	—	—	—	2	—	5	—	600	—	
36	Thurn i Taxis	„	1860	„	—	—	—	—	—	—	—	2	—	5	—	600	—	
37	Antun Jurković	Lokve	1860	Lokvah	—	—	—	—	—	—	—	2	—	5	—	800	—	
38	Ivan Pleše	„	1870	„	—	—	—	—	—	—	—	2	—	6	—	1000	—	
39	Josip Noršić	Fužine	1870	Fužini	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4	—	500	—	
40	Padavić	„	1870	„	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4	—	500	—	
41	Fr. Coropaer i sin	„	1870	„	—	—	6	—	25	—	—	—	—	—	—	3000	1000	
42	Šlessinger	Vrbovsko	1870	Vrbovskom	1	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	—	3000	
43	Mihael Maurović	Stoševo	1871	Stoševom	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4	—	300	—	
44	Hugo Passek	Sv. Petar	1871	Sv. Petru	—	—	—	—	—	—	—	2	—	4	—	500	—	
45	Antun Rogović	Ogulin	1872	Zagorju	—	—	—	—	—	—	—	3	—	7	—	700	—	
46	Nikola Tatalović	„	1873	Otoku	—	—	—	—	—	—	—	2	—	6	1887	400	—	
47	Thurn i Taxis	Lokve	1874	Lokvah	3	—	—	—	36	—	—	—	—	—	—	15000	5000	izgoriela
48	Ilija Gašljević	Korana	1880	Korani	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	70	—	
49	M. Bubanj	Fužina	1880	Fužini	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—	500	—	
50	Rohatynsky	Jezerane	1880	„	—	—	2	—	15	—	—	—	—	—	—	5000	—	
51	Länderbank	Rieka	1881	-	2	—	—	—	80	—	—	—	—	—	—	—	10000	
52	T. Radošević	Lokve	1884	Lokvah	—	—	—	—	—	1	—	1	—	12	—	2000	—	
53	Franjo Rendulić	Otok	1881	Otoku	—	—	—	—	—	—	—	2	—	5	1890	300	—	izgoriela
54	Nikola Tatalović	Ogulin	1881	Sv. Petru	—	—	—	—	—	—	—	4	—	6	—	800	—	
55	Simo Mrvoš	Ljubošina	1882	Ljubošnici	—	—	—	—	—	—	—	3	—	5	—	500	—	
56	Mile Trbović	Gomirje	1882	Carevombrdu	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	1889	100	—	
57	Kazimir Brozović	Hreljin	1885	Hreljinu	—	—	—	—	—	—	—	2	—	3	—	300	—	
58	Antun Hodak	Rastovača	1885	Korani	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	70	—	
59	Frid. Rochutinski	Stajnica	1888	Stajnici	2	—	8	2	15	—	—	2	—	12	1896	10000	—	
60	Fel. Neuberger	Rieka	1887	Jaseniku	3	—	—	—	35	—	—	—	—	—	—	10000	10000	
				Ukupno	11	—	24	2	281	1	—	138	2	418	—	87540	46000	

*

C. Izkaz

o pilanah, koje su proizvadjale ili još danas proizvadjaju hrastovu rezanu gradju u Hrvatskoj i Slavoniji.

Tekući broj	Vlastnika: Ime	Vlastnika: Zavičaj	počela raditi (godine)	Tvornica leži u	Pokretač: para: množ. pila	Pokretač: para: cilinder pila	Pokretač: para: 1 rez pila	Pokretač: para: razparača	Jakost: konjskih sila	Pokretač: voda: množ. pila	Pokretač: voda: cilinder pila	Pokretač: voda: 1 rez pila	Pokretač: voda: razparača	Jakost: konjskih sila	Svršila raditi (godine)	Izreže godišnje s korom u trupcih (m³)	Opazka
1	Grof Kuhn	Nuštar	1862	Markušići	5	—	—	—	80	—	—	—	—	—	1871	25000	Pošto mi nebijaše
2	Josip Pfeifer	Beč	1866	Sašini	4	—	—	—	60	—	—	—	—	—	1876	20000	moguće točno konac
3	Matia Bauer	Varaždin	1866	Gložiću	1	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—	50 0	svake pilane doznati,
4	Levanić	Slatina	1866	Slatini	1	—	—	—	15	—	—	—	—	—	1868	5000	stoga se zbiljno re-
5	Josip Pfeifer	Beč	1868	Krivaju	2	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	8000	zanje po godinah ili
6	Lovro Jäger	Osiek	1871	Crmošnjaku	4	—	—	—	60	—	—	—	—	—	1876	20000	razdobjih označiti mo-
	Ukupno u razdobju		**1862 do 1872**		**17**	—	—	—	**260**	—	—	—	=	—	—	**83000**	glo nije, nu ovaj izkaz nas ipak poučava, kako su se gradnje pilana
1	Tüller	Osiek	1872	Moslavini	1	—	—	—	15	—	—	—	—	—	1874	5000	razvijale, a ne ima
2	S. Herzog et Schwarz	„	1872	Trešlovici	—	—	—	—	—	2	—	—	—	30	—	9000	sumnje, da će se ova-
3	G. Pongratz	Zagreb	1872	Zagrebu	2	—	—	—	40	—	—	—	—	—	—	5000	kove pilane još gra-
4	Villerding	Jaska	1872	Jaski	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	1000	diti, jer potreba hra-
5	Rankel sada Collusy	Sisak	1874	Sisku	2	2	2	2	40	—	—	1	—	—	1885	10000	stove rezane gradje
6	Lovro Jäger	Osiek	1875	Poganovci	1	—	—	—	15	—	—	—	—	—	1881	5000	dnevno raste, akoprem
7	„	„	1876	Pustinji	6	—	—	—	90	—	—	—	—	—	1887	30000	ciene u popriečnosti
8	Schmit et Compagnie	Bares	1877	Madjarevojbari	5	—	—	—	80	—	—	—	—	—	1883	25000	konstantne stoje. Na
9	Camilo M. Türk	Trst	1877	Crnojmlaki	4	1	—	—	65	—	—	—	—	—	1883	7000	primjer za hrastove
10	Barbas Schmitt	Darovar	1878	Poganivrhu	1	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—	5000	piljenice I. dobrote bile
11	Lovro Jäger	Osiek	1879	Egmeču	9	—	—	—	130	—	—	—	—	—	1885	45000	su ciene u Budim-
12	Barbas Schmitt	Darovar	1879	Sirači	3	—	—	—	45	—	—	—	—	—	—	15000	pešti od godine 1870.
13	„	„	1880	Bela	2	—	—	—	30	—	—	—	—	—	—	10000	do 1890. po 1m³ —
14	Vlastelinstvo	Stražeman	1880	Stražemanu	—	—	—	—	—	—	—	—	2	6	—	1000	40, 42, 45, 35, 33, 30, 30, 30, 30, 32,

15	K. Thurn-Taxis s. Bresl.	Darovar	1880	Poljanici	2	1	2	2	35	—	—	—	—	—	—	9000	32, 33, 23, 33, 34. 35, 36, 40, 42, 42 fr. dakle se posliednje 2 godine dižu, a da će rasti, uzrok je i taj, što je ručni pasao naprama mehaničkom za 3—6 for. po 1m³ jeftiniji i što mehaničke hoblače dnevno veću prednost čistom rezanju pružaju, te se u tom ručni posao sa mehaničkim natjecati ne može.
16	Marcheti d Lamarche	Belgia	1881	Gjurgjenovcu	5	1	—	—	90	—	—	—	—	—	1892	25000	
17	Barbas Schmitt	Darovar	1881	Šuploj lipi	2	—	—	—	20	—	—	—	—	—	—	10000	
	Ukupno u razdobju		1872 do 1882		45	5	4	4	720	2	—	3	—	40	—	217000	
1	Barbas Schmitt	Darovar	1883	Dobroj kući	1	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—	5000	
2	Vlastelinsttvo	Kutjevo	1883	Regtežu	2	—	—	—	36	—	—	—	—	—	1886	10000	
3	B. Riese-Stahlburg	Kaptol	1883	Češljakovcu	—	1	—	—	15	—	—	—	—	—	1884	3000	
4	S. H. Gnttman Comp.	V. Kaniža	1884	Belišću	9	—	—	—	300	—	—	—	—	—	—	50000	
5	Vlastelinstvo	Kutjevo	1885	Gradacu	2	—	—	—	40	—	—	—	—	—	—	12000	
6	Lamarehe	Sisak	1885	Capragu	4	1	—	4	70	—	—	—	—	—	—	7000	
7	Societe d. Import	Paris	1886	Ražljevu	5	2	—	—	80	—	—	—	—	—	1895	25000	
8	Vlastelinstvo	Podgorač	1886		1	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	2000	
9	udova Wagner	Mitrovica	1887	Velikoj	—	—	—	—	—	1	—	1	—	18	—	1500	
10	L. J. Todor	Feričanci	1888	Bokšiću	1	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	1000	
11	Sons et Dittinger	Osiek	1888	Koški	1	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	2000	
12	J. G. Deutsch	Voćin	1890	Zvečevu	1	—	1	—	18	—	—	—	—	—	—	12000	
	Ukupno u razdobju		1882 do 1891		27	4	1	4	600	1	—	1	—	18	—	130500	
1	Braća Beer	Beč	—	Kutina	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

biju došli, čudilo se domaće seljačtvo, kad je vidilo takovu pilu, bez koje danas ne može biti Slavonac. Njemački bačvari donieli su takovu pilu god. 1830. u Slavoniju.

Podužna pila (žaga, testera) je takodjer prastara, ali pošto osobitu radničku vještinu zahtjeva, a osim toga mučno je s njom raditi, uvedena je ona poslie poprečne žage kod nas Hrvata. Donieli su ju k nama italski radnici u XI. vieku u hrvatsko Primorje, jer do one dobe nije bilo kod drvenih kuća tesanih brvana, a odavle prenio ju je hrvatski drvar u Slavoniju i Srbiju oko g. 1850.

Mehaničke pile. Ove pile tjerala je u početku ljudska snaga, kasnije konjska snaga, te vjetar, voda i konačno para. Profesor Exner u svom djelu o drvarskih strojevih mnije, da je u Njemačkoj vodenih pilâ već IV. vieku po Is. bilo, a svakako da je bilo u Augsburgu vodenih pilâ jur god. 1337., te da je oko god. 1450.—1500. bilo u mnogih drugih zemalja i takovih pila, koje su mehaničke ljudskom rukom tjerane. U XVI. vieku obretene su množpile (Bundgatter), koje su Hollandezi prvi obreli.

U god. 1633. sagradio je kod Londona pilu vetrenjaču njeki Hollandez, nu ta nije dugo radila. God. 1700. sagradjena je kod Edinburga i druga pila vetrenjača, al ju je narod razorio od straha, da će mnogi obrtnici uslied toga ostati bez zasluge i posla.

Već g. 1687. izdavali su Englezi prvi patenat za gradnju pilâ.

Pilâ suhara, koje se sa konji hreću, bilo je u Njemačkoj jur u XVIII. stoljeću, a bijahu jednotestere.

Tek god. 1777. dobio je Miller u Englezkoj patent na okružaču (Kreissäge), a kasnije obretene su vijugače (Bundsägen), te vrtače, hoblače, dubljače i drugi strojevi za izradbu drva.

U XVI. odnosno XVII. vieku bilo je pilâ mletačkog sustava, a takove vidimo po naših hrvatskih potocih i riekah obično po svud, a kreće jih voda prasicom (Stossrad) pomoćju ruke za mahanje pile i pritezanja trupca.

Taj sustav pilâ, bio on ma kako jednostavan, ipak će se održati, te će konkurirati sa svakim novijim sustavom pilâ s toga, jer se dobiva skoro najljepša rezana roba.

U god. 1803. počele su u Englezkoj parne pile raditi, koje je uveo Beuthamu, kojega su slavili, te za njegove zasluge na polju drvarstva nadjenuše mu ime „čiča drvarskih strojeva“. U to vrieme pružali su mu pomoć Brunel i Maudslay.

Parna pila za arsenal u Woolwichu sagradjena je g. 1810. te je imala 4 jarma, a svaki jaram rezao je sa 12 do 15 testera, te bijaše današnjim pilam za uzor. I ovu pilu osnovao je Beutham.

U to doba bilo je po englezkih arsenalih tvornica za drvarstvo, gdje su se već svakovrstni stolarski, kolarski i tokarski poslovi obavljali, a tomu pripomagalo je već tada usavršeno talenje željeza. Englezi bijahu dakle početkom XVIII. stoljeća u mehaničkoj izradbi drva najnapredniji, ali jih naskoro dosti-

goše Francezi, dapače u malom obrtu i nadkriliše, kao što u najnovije doba nadkriljuju Amerikanci sve druge narode i u tom.

U Austriji i Njemačkoj počelo se je napredovati na mehaničkoj izradbi drva tek poslie g. 1840. U razdobju dakle od g. 1800. do danas usavršili su tehnici proizvadjanje drvarske robe na različite načine tako daleko, da se dan danas drvo ne samo mehanički, nego i u svakom obliku tokariti, rezbariti, vrtati, dubsti, plesti, savijati, lupiti i stiskati može, pa je skoro do toga došlo, da u drvarskom obrtu neima predmeta, koji bi se morao samo rukom obdjelati, a da se nebi i mehanički proizvadjati dao u ovakovih oblicih, kojima se upravo čudom čudimo.

Tko nepozna mehanički natokarene palice u svakovrstnih façonah i okruglih ili plosnatih ili grbavih, kao što su to kundaci za puške; tko nepozna lupine iz drva, koje se kao artija bud na okrug stabla ili uzduž žice ili hoblanjem amerikanskih noževa ili rezanjem franceskih fournirpila snimlju; tko nepozna vrtače, s kojima se probušuju rupe za vez gradje u svakom položaju, kao što se to vidi u tršćanskom arsenalu, a tko nezna, da se sad najtočnije može dubsti glavčina u kolarstvu, te tko nepozna Grossmanove drvene rozete kao najjeftiniji nakit kod stolarstva, utisnut iz drva, a komu je danas nepoznata drvena klompa, kotač, stolac itd., dapače i izrezana drvena glava, poput čovječje ili drugog kojeg oblika? Sve ovo strojevi rade, a čovjek takove strojeve samo poslužuje i gotove predmete za uporabu slaže. Samo mehanikom uspjelo je drvenu vunu jeftino proizvadjati ili iz drvenog sitniša, kao n. pr. iz piljotina pomoćju lučbe prešati koji hoćeš predmet, koji je potrebit u kućanstvu ili kod proivzadjanja artije i tanina.

A što će još svega biti, kad se već danas drvo za marvu kao hranivo priugotavlja?

Ako na čas premotrimo naše odnošaje, te prispodobimo naš napredak s onim, što do sad rekosmo, onda ponovno moramo priznati, da se naše drvarstvo takmiti može već sada sa najnaprednijimi državami.

God. 1800. podignuta je na vodi Rječina prva mehanička pila po Peši i Prosenu iz Grobnika sa 4 testere za izradbu razne rezane gradje i to: smrekove, jelove, bukove, a najviše javorove, što mnogobrojni oko Grobnika izrabljuju, a od tada do danas izgradjeno je sličnih pilâ venecijanskog sustava njih 50 na broju sa 99 testera (pleha), koje pile pokreće 297 konjskih ili 2079 ljudskih snaga. Ove pile izradjuju ponajviše jelovinu i smrekovinu, a manje bukovinu.

God. 1850. sagradio je Durbešić u Crnomlugu pilanu na paru na 6 jarmova, od kojih ima svaki po 1—2 testere sa snagom oko 25 konjskih sila, a izradjuju se ponajviše bukovi tavoleti, a manje jelove i smrekove žaganice i tavaloni. Sustav ovih pilâ je kombiniran mletački, jer silu prenaša remenje i jer su u jarmu dvie mjesto jedne testere, a osim toga na pokretnom kolu stoji teretno kolo, koje brzinu regulira, dočim toga prasica neima. Taj kombinovani sustav preinačio je mnoge starije vodene pile na prasice, te je mnogo ovako-

vih vodenih pila iza g. 1860. prenapravljeno tako, da sada na prasicu, koja za jednu testeru od 7 konjskih snaga troši jaram i pokreće već racionalnije vodeno kolo prenosom snage sa remenjem, a tim se pol snage prištedjuje. Ova vrst vodenih pilâ kadra je natjecati se sa svakom parnom pilom, osobito što se tiče njeke vrsti piljenica, koje se poslje blanjaju.

God. 1862. sagradio je grof Khuen-Héderváry u Markušici prvu parnu pilu za hrastovinu sa jarmovi množpila (Bundgatter).

God. 1870. sagradio je Pongratz tvornicu na paru za mehaničku stolariju u Vrbovskom, koju je g. 1882. pretvorio Schlesinger u pilu za bukove tavolete sa fournir-noževi.

God. 1851. sagradio je u Prezidu parnu pilu V. Velasti iz Ljubljane, koja je slična Durbešićevoj.

God. 1874. sagradila je Thurn-Taxis parnu pilu sa Thopamovi jarmovi množpila za mekanu gradju uz okružače za bukove tavolete.

God. 1883. sagradio je Riese-Stahlburg u Kaptolu parnu pilu amerikansku s okružačami za rezanje hrastovine.

God. 1882. sagradila su braća Radošević parnu tvornicu u Lokvah za okrugle palice, a god. 1884. i vodenu pilu sa Tyscherovim jarmom sa množpila za bukove tavolete.

God. 1884. sagradio je Alnoch u Bregani na vodi tvornicu za palice kišobrana i za šetnju.

God. 1856. sagradio je Reiszner u Osieku tvornicu za žigice.

God. 1887. sagradila je Vagnerica u Velikoj tvornicu na vodu za kolarstvo.

God. 1882. sagradilo je englezko družtvo: „The Oac Extract Comp.“ u Županji prvu tvornicu tanina sa mehaničkim bačvarstvom.

God. 1872. sagradio je Pongratz parketnu tvornicu u Zagrebu.

Iz do sad spomenutog razabrati ćemo samo povjestni razvitak u hrvatskom drvarstvu, a u kakvom je zaista stanju razvitka, dokazati ću kasnije.

U drvarskom obrtu: U povjesti starih naroda spominje se na više mjestih o brodogradji, bojnih kolâ, hramovih i o drugih gradjevinah, kod kojih su drvarski obrtnici u dosta razvijenom stanju svoje umjeće dokazali, što nam i opisivanje drvarskog orudja tadanjeg doba svjedoči.

Da su Rimljani drvarski obrt kao posebnu kastu (kollegium) gojiti morali, dokazuju nedvojbeno mnogobrojne sagradjene ladje, a prema tomu su i Hrvati i Srbi, koji su bili u neposrednom dodiru s ovakimi radnici, uviditi morali važnost šumskog obrta, pošto je onda bilo dosta tokara, koji su pravili okrugle stupiće na ladjah i rabili za prenos koturice (Seilrollen) itd. Tesači su svakako najstariji obrtnici, jer je ove stvorila prieka potreba kod gradnje kuća i brodogradja. Osobito za hrvatskih kraljeva god. 900. do 1102. bilo je takovih obrtnika ponajviše osim šum. radnika, koji su stabla samo u okruglom sjekli, ali jih nisu prema svojoj svrhi izradjivali.

Gradnja kuća nije one vještine zahtjevala kao brodogradnja, te prema

tomu neima dvojbe, da su se tesari za taj posae mnogo kasnije razviti morali. Ako si pako predstavimo tadanje vrsti stanova, kako smo jur o tom spomenuli, onda znajuć, da se kod gradnje kuća nije gledalo na razkoš (luksus), jer nebijaše ni dvorova ni dvorana, nego su dapače krvatski i srbski knezovi, došav u današnju domovinu, prvobitno onakve palače gradili, kakove su po opisu iz centralne Afrike i Amerike kojega vojvode poludivljaka.

Po Plinusu bile su rimske ladje iz crnogorice, a po Virg. Georgu III. bile su velike gradjevine iz smrekovine. Kuće Rimljana bile su drvene, slamom i trstikom pokrivene, a bilo je i drvenih ćuprija kao n. pr. na Tibru itd.

Za vrieme došašća naših djedova imali su Rimljani već zidanih sgrada, dapače i veličanstvenih hramova, a zidari kao najstariji obrtnici svakako su stariji od tesača za gradnju kuća.

U susjedstvu Rimljana naš je narod brzo koje kakve obrte naučiti mogao' a samouka imao je od pradomovine kao svaki narod.

Naši praotci nisu se prije došašća u našu domovinu bavili sa mornarstvom, pa od tud zaključujemo, da i majstorskih tesača nismo imali u ono doba niti za gradnju kuća, niti za brodogradnju, osim po kojega samouka, koji se je za primitivnu potrebu u svaki drvarski obrt po nješto razumio.

Naš je narod dakle tek poslie VI. vieka počeo vrstne tesače odgojivati, i to od kad je na jadranskom moru prisiljen bio ladje praviti, koje je naučio praviti po rimskih modelih.

Majstorija tesača u našem narodu razvila se već u VI. i VII. vieku za brodogradnju, a za gradnje kuća valjda u XI. i XII. vieku, od kako se mlinovi na vodu i suhare po Dalmaciji i oko Zagreba spominju. K tomu pridonio je osebujni pokret Hrvata pod upravom hrvatskih kraljeva, te mnoge gradnje kuća, brodova i samostana u ono doba.

Uz tesače razvili su se i tokari, a talijanski tokari bijahu majstori najstariji, kao takodjer i oni uzduž našeg jadranskog mora.

Kolari su kod Germana najvrstniji bili, pa prem da je i naš narod takovih samouka u domovini dosta imao, ipak se ovekov obrt tekar nakon gradnje cesta razvijati počeo i to kod nas tek poslie XVII. vieka. Prije došašća Franceza god. 1807.—1813. bila je riedkost viditi drugih kola, osim velikaških ili poštarskih, da su željezom okovana. U okolici Požege vidjena su tekar poslie g. 1830. prva željezom okovana kola.

Francezi su prvi sagradili parižka teretna kola i od onda nastalo je u našoj domovini mnogo kolara iz svih strana svieta, te se je naš narod počeo i kolarstvom baviti.

Drvarski obrtnici počeli su svoj zanat podpuno tjerati poslie god. 1800., te su god. 1382. ustrojili majstorske cehove, imenito poslie god. 1828. u Pakracu, Jastrebarskom, Daruvaru, Virovitici, Kutjevu, dakle u svih većih gradovih i trgovištih.

Mi bi mogli kazati, da su kod nas glavni obrtnici kolari i tesači Hrvati, dočim su tokari ponajviše Niemci i Talijani. Za ciepanje hrastova, za palenje

ugljena, za tesanje i rezanje gradje, te za izradjivanje francezke duge hrvatski je radnik ponajbolji, dočim je Niemac ostao kod izradjivanja njemačke bačvarske gradje, u čemu je vrlo vješt; nu nadamo se, da će Niemac i u tom poslu malo po malo podleći hrvatskomu radniku, koji je počeo već izradjivati i tu vrst gradje.

Odkad se je šumski obrt razmahati počeo, od onda nasta obćenita potreba, da se uvedu trgovačko-obrtne komore. Ovakovih ustrojeno je u Franceskoj najprije, a god. 1848. u Pruskoj, god. 1850. u Austriji, god. 1853. u Bavarskoj, god. 1854. u Wirtemberžkoj i god. 1861. u Saskoj.

Vidili smo iz dotičnog izvješća riečke trg.-obrt. komore od god. 1852., kako je ustrojena, a isto tako ustrojena je i u Zagrebu, te u to doba i ona u Osieku, a tekar god. 1876. u Senju.

Godine 1872. stvoren je obrtni zakon za slobodni obrt, a god. 1884. bje isti preinačen tako, da se tjeranje obrta dozvoljava samo zato sposobno proglašenim obrtnikom, kojim se propisuju i šegrtski nauci. God. 1882. ustrojena je obrtna stručna škola u Zagrebu i s ovom u savezu otvoreni su tečaji za nauke košararstva u Gospiću, Osieku i Bistrici, te god. 1885.—6. škola za drvorezbarstvo u M. Bistrici, Križevcih i Ogulinu. Sa potonjom stoji u savezu i urarska škola.

Uslied ovakovog ustrojstva obrta bezdvojbeno možemo se nadati liepomu napredku, te suzbitku importiranju inozemne robe, prem glavnoj zadaći našeg drvarskog obrta još i danas dovoljna briga posvećena nije.

Za procvat obrta imademo u Zagrebu dobro uredjivan list „Obrtnik“, koji se i šumarom preporuča, a nemanjka već ni novčarskih zavoda itd.

Po statističkih podatcih možemo navesti, da ima već sada u Hrvatskoj i Slavoniji kolara 854, stolara 910, tokara 100, rezbara 2, bačvara 513, tesača 223, graditelja 63, košarača 55, kalupčije 3, ladjara 25, sitara 37, drv. trgovaca 287, trgovaca pokućstva 34, drv. tvornićara 96.

Ali i u šumskom drvarskom poslu ima množina radnika, koji takodjer osebujne sposobnosti zahtjevaju i koje takodjer punim pravom medju obrtnike računati možemo, a biti će po prilici ovi:

Za izradbu francezke duge: 100 gospodara ili trgovca, 20 upravitelja, 35 ulagača, 80 razvrstača, 5500 radnika.

Za izradbu njemačke bačvarske duge: 50 gospodara ili trgovaca, 8 upravitelja, 12 ulagača, 30 razvrstača, 2000 radnika.

Za izradbu bukovih i jelovih duga: 20 gospodara ili trgovaca, 1 upravitelj, 2 ulagača, 4 razvrtača, 300 radnika.

Za izradbu ručne tesane i rezane gradje: 100 gospodara ili trgovaca, 8 upravitelja, 12 ulagača, 30 razvrstača, 3000 radnika.

Za izradbu mehanično rezane hrastove gradje: 13 gospodara ili trgovaca, 13 upravitelja, 14 ulagača, 18 razvrstača, 600 radnika.

Za izradbu mehanično rezane bukove i meke gradje: 20 gospodara ili trgovaca, 10 upravitelja, 10 razvrstača, 400 radnika.

Za izradbu goriva i ugljena: 80 gospodara ili trgovaca, 10 upravitelja, 25 razvrstača, 1500 radnika.

Za izradbu kod drvarske industrije: 15 gospodara ili trgovaca, 10 upravitelja, 10 ulagača, 40 razvrstača, 1600 radnika.

Sveukupno 15.700

To je dakle prava šumska vojska, pa ipak joj manjkaju stručne škole, akoprem u tom broju ima preko 90% Hrvata.

Pomislimo si, od kolike koristi bile bi stručne škole, u kojih bi se učila tehnologija pojedinih vrsti drva, poznavanje i uporaba orudja itd.

Primjerice navesti ću, da će vješt radnik prema nevještom trostruko više izraditi, te valjanim poslom jednu trećinu i više tvoriva bolje ugotoviti za prodaju. — Šumski trgovac uz nesposobne nadstojnike plaća skupo ne samo nesposobnost ovih, nego i nesposobnost radnika. S toga neka nam bude prva briga, da čim prije ustrojimo strukovne škole za naše šumske obrtnike, kojih ima danas već mnogo, ali jih napredniji tudjinac još uviek natrag potiskuje.

O drvarskoj trgovini. Samo se po sebi razumjeva, da su se razni načini trgovine od pamtivieka kod svih naroda različito gojili. Dokle god je koji narod blizu svojeg stana šumâ imao, nije niti razmišljao o tom, kako da si bolje i sgodnije drvo nabavlja. Tek udaljenost šumâ tražila je spekulativniju dobavu drva uz oveći risiko i tekar onda je nastala potreba naprednijem narodu, da trgovačku privredu u svoju korist upotrebi.

Ja sam prigodom onom, kad sam stanje naših šumâ prije rimskog zauzeća opisao, spomenuo takodjer i potrebu drvarskih trgovaca, te iztaknuo, da se takovi trgovci u ono doba spominju u Sisku, a za stalno i u svih predjelih naše današnje domovine, u kojih bijahu prostrani hrastici, ili bolje rekuć, koji su po Rimljanih zasadjeni bili, dakle po Istri, po njekih jadranskih otocih, ponješto uzduž našeg Primorja, te osobito po Slavoniji. Ovdje bijahu tada prostrane prašume bukove i jelove, gdje se još i danas ostanci takovih vide. Posve je jasno, da nije bilo oskudice na drvih.

U vrieme, kad su se Hrvati i Srbi doselili u svoju današnju postojbinu, našli su u obilju liepe hrastike, bukvike i jelike, pa imajuć za svoju domaću potrebu dosta šumâ, nije se hrvatski i srbski trgovac ni bavio sa drvarstvom.

Samo uzduž jadranskog mora mogao se je drvarski trgovac baviti sa drvarstvom, jer se je drvo u Italiju izvažati počelo onda, kad je u Italiji nastala oskudica na drvu, a to bijaše u IX. vieku.

Talijanski mornar, obrtnik i trgovac je mnogo stariji od našeg domaćeg, a Rimljani natrpaše ovamo i svjetskog blaga, pa nije čudo, da je Talijan u naše luke dobrodio, tražeć drva, a talijanski radnici birali su po šumah samo ono, što su zaista trebali.

Iz povjestničkih navoda Magdića razabire se, da je talijanska trgovina sa drvi tek u XIII. stoljeću započela u većem obsegu, dočim razne manje potrebe na drvu uz jadransko more za vrieme došašća naših djedova pokrivale su se iz šumâ, koje su ležale uz to more.

Prva drvarska trgovina počela je u našem Primorju uzduž morskih obala poslie XIII. vieka, a te dobe mirovale su šume hrvatske i srbske u nutarnjosti, nesluteći, da će ikad putovati u Francesku ili Algir.

Sva je prilika, a to vidimo kako je bilo kod Senjana, da su i Hrvati mamili Talijane u svoje primorske gradove i to ponajviše sbog drvarske trgovine, koja je pridigla naše Primorce, te su se ondje iz pastirkih i ribarskih koliba te zaselaka podigli krasni gradovi.

Drvarska trgovina bila je u početku posve u rukuh talijanskih, te su se zato mnogi Talijani k nama doselili. To nam svjedoče talijanska imena u primorskih gradovih, te stari šumski trgovci i radnici Talianaši. To potvrdjuje i naš povjestničar Smičiklas.

Naš primorac bistra oka i uma započeo je uz Talijane na brzo trgovati, te i šumu izradjivati i sve dotle, dok nije talijanskim novcem ojačao, morao je Talijana trpiti. Primorac postao je imućan u XIII. do XV. vieku, t. j. u ono doba, kad je za 1 dan hoda uzduž morske obale mogao drva k moru privažati.

Do te dobe bijaše i Talijanu poćudna izradba drva u vlastitoj upravi po primorskih šumah, nu čim je u odaljenijih šumah noćiti morao, ne bijaše mu šumska tmina po ćudi

Usljed toga mnijem, da su šume uzduž svih obala jadranskoga mora sječene skoro istodobno i na jednako široke pruge, jer su položaji tla napram moru pojednaki, te i ciena plovitbe prema Italiji bila je ista. — U tomu se razlikovaše samo šume na zapadnih obalah Istrije, te one na otocih Krka, Paga itd., gdje još i dan danas žestoki vjetrovi plovitbu prieče, te su se šume na prvo navedenih obala prije, a na potonjih kasnije sjeći počele, ali ni tomu ne bijaše 100 godina potrebito.

Mi možemo dakle po gore rečenom trgovinu sa drvi ovako razjasniti:

Već u I. i II. vieku po Is. imali su Rimljani razlog, da si podlože Istriju, Liburniju i Dalmaciju ponajviše s toga, što su trebali smrekovu i jelovu gradju za brodarstvo, i jer su za dopremanje potrebite množine takove gradje na udaljenom Apeninu po loših putevih morali skupo plaćati, i jer je Italija već onda siromašna bila na drvih, pošto su samo briegoviti vrhunci šumom obrašteni bili.

U I, II, III. i IV. vieku po Isusu izkrčiše rimski heloti sve prikladno tlo za ratarstvo, koje je pristupnije bilo Italiji. To učiniše osobito po dalmatinskih i po dolnjih liburskih otocih, te uz obale Istre, pa do starih rimskih gradova: Salone, Narone i t. d., dakle uz najstarije rimske naselbine. — Ilirski i keltski narodi ovud nisu imali toliko potrebe na drvih, koliko Rimljani, jer bijahu ponajviše pastiri. Oni su zaista našli liepih cjelovitih šumâ u izobilju, a tečajem I. i II. vieka pr. Isusa, te osobito za carstva rimskog u I. i II. vieku po Is. moralo je biti po Dalmaciji, Liburniji i Istri mnogih krčevina, a pogotovo najprije po otocih, koji licem u Italiju gledaju.

U Posavju, Pokupju, Podravju i Podunavju i t. d., kako je to već na drugom mjestu rečeno, nadjoše Rimljani same čiste oranice, gdje se još i danas

trag njekadanjeg hrastika vidi. Ali i ovdje iza Skita i Sarmata postale su oranice sve neplodnije, a neplodnost uz tadanji sistem gospodarstva protegla se je i na krčevine po otocih i kopnu Istre, Liburnije i Dalmacije, koje su krčevine Rimljani ponapravili, te kako god su Rimljani pod svojimi carevi u I. do IV. vieku po Is. najviše drva trošiti umjeli, tako su i skrbiti znali, da jalove i iztrošene oranice umjetno pošume sa hrastici.

Šume na nepristupnih otocih Rabu, Hvaru i na drugih, kao takodjer uz obale Senja i Rieke, te u obće one šume, koje su u zaledju otoka, nisu Rimljani trebali još dirati, s toga se ovdje i vide tragovi bivših prašumâ od jele, omorike i bukve u vrieme došašća Hrvata.

Hrvati dakle došav iza VI. vieka zatekli su dakle mnogo šumâ od svake vrsti drveća, te su i Rimljani mogli doživjeti sve umjetno zasadjene hrastove šume, a bilo jim je moguće i prije došašća Hrvata takove šume sjeći za brodarsku gradju.

Od II. vieka pr. Is. do VI. vieka po Isusu, ako je rimski publican podjedno bio i drvarski trgovac, onda bi se govoriti moglo o rimskoj drvarskoj trgovini po Istri, Dalmaciji i Hrvatskoj; ali reć bi, da su ti publicani sve drugo nabavljali za rimsku državu samo ne drva, jer veću brodarsku gradju valjda su vojnici sami dopremali, a valjda i za namirenje lokalne potrebe sa drvi kao n. pr. za Sisak.

Odtud možemo zaključiti, da se Rimljani u naših krajevih nisu drvarsku trgovinu tjerali, te se o trgovcu sa drvi u povjesti nigdje niti ne spominje.

Poslie VI. do IX. vieka po Is. poznato je, da su se Italci već po mnogih stranah sa šikarjem služiti morali, a osobito uz obale izmedju Pole — Aquileje i Ravene mnogo je šumâ od prije posječeno, te je Ravena pače bila glavna luka za rimsku mornaricu. Ako dopustimo, da su u tom razdobju Hrvati stajali u njekoj ovisnosti prema bizantinskom caru, ipak nigdje se ne spominje drvarska trgovina, kako o tom niti naš povjestničar Smičiklas ne govori. Takove trgovine nije bilo niti za Carigrad.

Ili su u toj dobi morali Hrvati dopuštati izvoz drva iz svojih šumâ ili su to dobrovoljno učinili, nu svakako morala je biti šumska trgovina veoma neznatna.

U IX. vieku dolaze Mljetčani u dodir sa Hrvati, jer se oteše rimskom carstvu, a pošto se je ovo sve jače razpadati počelo, i prem nisu Hrvati već od rimskog carstva ovisni bili, ipak je izvjestno, da su iza razdora medju grčkom i rimskom crkvom god. 857. Grci i Latinci sve to slabiji bivali, dočim su Hrvati i Mljetčani sve to jači postojali, uslied česa su i Hrvati počeli bolje pripaziti na svoje šume, jer su Mljetčani sbog pomanjkanja šumâ sve to više na naše obale dolazili.

Od IX. do XIII. vieka izsječene su ipak sve šume po drugi put, koje su Rimljani pod svojimi carevi u I. do IV. vieka uzgojili po svih naših otocih, a to učiniše mljetački trgovci i drvari, medju kojima je bilo i hrvatskih radnika.

Ako uzmemo, da je Hrvatska za dobe svojih vlastitih kraljeva t. j. od god. 900. do 1102. fizično najmoćnija bila i da je tek nakon toga zadobio Primorac njeku samostalnu radinost u trgovanju, onda možemo od tud zaključiti, da si je i mljetački trgovac usvojio što šta od primorskog trgovca. Naši trgovci ipak su dosta kasno prionuli uz trgovinu, jer primjerice Lošinčani bili su još god. 1384. pastiri.

U toj periodi bili su svi Italiji okrenuti otoci izsječeni, a tako i obale od Bakra, Rieke i Labine; nadalje oni krajevi, koji su pristupniji bili, ali svi ti krajeve bili su od mora odaljeni tekar oko 20 kilometara, dočim oko Senja, Crikvenice, Karlobaga i t. d. dopirale su šume do obala, jer se za gorivo nisu sjekle, a za jedrenjake i krupniju gradju prebirale su se šume ponješto jače.

Od XIII. do polovice XV. vieka umješao se je hrvatski trgovac medju talijanske, a od to doba počeli su se naši gradovi dizati. I talijanski šumski radnik počeo se je s našim domačim boriti za zaslugu, te je i trgovina sa drvi počela cvasti, kao što je to bilo u Senju, gdje su g. 1309. mljetački trgovci imali svoga konsula i gdje su trgovački štatuti postali. U ovoj periodi odmakle su se šume kod Senja, Crikvenice i Korlobaga sve dalje do 20 kilometara, dočim po otocih u to doba nije bilo šumâ na 35 kilometara daljine od obala.

Od XV. do XVIII. vieka digla se je drvarska trgovina unatoč tomu, što su od polovice XV. vieka do 1790 god. uznemirivali turski ratovi takodjer i šumsku trgovinu, prem se je drvo za gorivo te i ugalj ipak u Mljetke u velike izvažao, pošto se je ovdje tjerala trgovina sa staklom, porculanom i t. d. za strani sviet počam od god. 1383. do 1757., dakle onako, kao i u predjašnjoj periodi.

Te dobe odmakoše se šume oko Senja, Crikvenice, Karlobaga i drugih takodjer na 35 kilometara od obala. Sad je tek nastala prava potreba, da se ponaprave ceste uzduž našeg jadranskog mora, pa i naši domaći trgovci nastojali su živo oko gradnje cesta, jer te dobe već je trgovina u rukuh hrvatskih trgovaca i radnika bila.

Talijanski trgovci, povrativ se u svoj dom, postali su prekupci, a naši hrvatski trgovci iz primorskih gradova upravljaše trgovačkim poslom samo. vlastno, te je i hrvat. drvarski radnik pobjedio podpuno talijanskoga radnika, a uslied toga morao se je talijanski radnik vratiti svojoj kući, da si potraži drugu zaslugu. Naši ugljenari iz Hreljina i od drugud bili su na glasu kao što tesači i podužari iz Kastva za bordonale, grede, murale, šubije, vesla i t. d., jer je Mljetačka tog razdobja silu toga nabavljati morala. Ovakove vrsti gradje prometala je ona po svojih šumskih trgovcih, pošto su ratovi prinukali sve države, da svoju mornaricu ojačaju. Smičiklas navadja, da je u razdobju od god. 1526. do 1606. bilo na Rieci, Bakru i Senju trgov. filijalka iz Florenca, Aneone i Venecije, a upravo te dobe imao je i Zrinjski svoje skladište drva za brodogradnju u Bakru i upravo te dobe digoše se trgovačka mjesta Bakar, Rieka, Senj, te Varaždin, Krapina, Jaska, Samobor i Ribnik.

Od XVIII. do XIX. vieka počela se je i austrijska vlada zauzimati za primorsku trgovinu, te bud sbog ratova, bud sbog trgovine sagradjena je karolinska cesta od Bakarca do Karlovca, a ova najstarija cesta u našoj domovini sagradjena je god. 1725, a zatim Jozefinska od Karlovca u Senj god. 1876. do 1779.

Do god. 1717. dolazile su Savske ladje do Zagreba, a Marija Terezija je osobito naš sabor god. 1750. do 1760. nukala, da se po cieloj Hrvatskoj i Slavoniji ceste sagrade, što je doista u to doba i učinjeno.

Svim tim željam pridružile su se svakako i molbe staklara sbog privoza pepela iz dalekih krajeva, pošto se je godine 1780. do 1860. samo u slavonskih šumah za sjeverno austrijske staklane preko 15.000 centi pepela na godinu proizvadjalo, a po svoj prilici bivalo je to i drugud po našoj domovini.

Najstarija cesta Karolinska imala je u Bakarac svoj izlaz i ovdje se otvori odmah znamenita trgovina, nu toj priskoči kastelanat iz Fužine, koji je imao svoje magazine za jelovo, bukovo i smrekovo drvo, te i magazin. U to vrieme nebijaše dùgi još niti traga ovdje, kao niti ostaloj hrastovoj gradji Odmah za tim spojio je Karolinku od Plase preko Debelca i Križišta na Kraljevicu njeki trgovac Blažina iz Hreljina i sagradio je u Žminci poveći magazin za drveni ugalj, koji je prešao na Matiju Polića, djeda još živućeg Josipa Polića. Taj magazin već je sada trošan, te se već odavna nerabi Cestom na Kraljevicu otvorila se je malo ne istodobno kao i u Bakarcu drvarska trgovina i u Kraljevici.

Istodobno ili još nješto prije postavila je krajiška šumska uprava skladište u Jablancu i Sv. Jurju za jedrenjake i inu gradju.

Ta skladišta, upravljena po Fužinskom kastelanatu u Bakarcu i po krajiškoj šumskoj upravi u Jablancu i Sv. Jurju, dokazuju nam, da je te dobe primorski trgovac prisiljen bio, ili da kupuje drvo preskupo ili da se pokorava prestrogim šumskim propisom ili je kao imućan sbog prevelike udaljenosti nakanio, da prestane u vlastitoj samoupravi raditi po šumah, koje su se već do vrh planina Rišnjaka, Velebita i Kapele odmakle bile.

Da su se primorski trgovci, koji su dobro poznavali položaj talijanske trgovine u toj dobi, morali uztezati od trgovanja, možemo si tumačiti time, što je god. 1760. mjetačka republika kao glavni pokretač trgovine propala.

Do god. 1779., dok se Jozefinska cesta iz Karlovca u Senj god. 1776. do 1779. sagradila nije, izvažao se je ugljen i gorivo drvo u velikoj količini iz Bakarca u Mljetke za staklane i t. d. zatim iz Žmince, Kraljevice, Jablanca i Sv. Jurja, a sigurno i iz drugih krajeva duž dalmatinske obale, kao takodjer iz nutarnjosti Istre po Ćičih. Za to vrieme bilo je zaista još liepih bukvika oko Kamenjaka, Jelenjaka, Kastva po Monte Magjioru i u obće povrh Velebita i Kapele u udaljenosti oko 5 kolometara na strani k moru ležećoj. Imade dapače po primorju i Istri još ostanka od hrastikâ, koji se čuvaju za austrijsku mornaricu i to ponajviše za izradbu rebara za brodove i za sitniju gradju akoprem se je iz Istre god. 1550. neizmjerno mnogo hrastovih pilota za Mljetke

izvažalo. To potvrdjuje i Schadelloock, jer veli, da je slična hrastova gradja još do god. 1830. iz Livorna u Englezku putovala, te prema tomu je i Italija sličnu gradju podmiriti mogla. Izvjestno je, da je iz Danciga, Memela i t. d. dakle iz njemačkih hrastovih šumâ sve do god. 1779. hrastova duga u Francezku i Englezku dolazila, a ne iz hrvatskih šumâ, jer je Francezka i Italija, kako to Schadeloock tvrdi, manjak na dugah podmirivala sve do god. 1840. iz ostatka svojih hrastovih i kestenovih šumâ.

Sveza ceste sa Senjom, te i ona Bakarac, a imenito cesta Lujzinska od Karlovca na Bakar i Rieku, koja je dovršena god. god. 1803., probudila je obćenitu pozornost trgovaca na duge iz šumâ Pokupske i iz okolice Bihača. Do te dobe bijaše trgovina u Bakru i na Rieci mrtva, prem je ovdje bilo trgovaca od IX. do XIII. vieka.

Šumska trgovina započela je dakle od pradavnine uz jadranske obale, te se je bavila prodajom jelove, bukove i smrekove gradje svih vrsti, te gorivom i ugljenom sve do god. 1820., a tekar kasnije u novije doba i sa primorskom hrastovinom.

Trgovina sa hrastovinom počela je iz hrvatskih šumâ god. 1820. u Bakru, kako to J. Polić kaziva, a po Schadelloocku počeo je riečki trgovac Adamić g. 1826. izvažati duge za Marsiglin iz Karlovca.

U tih godinah počela se je zaista duga izvažati, ali se je već počela plaćati i maltarina, pak uslied toga morali su trgovci promišljati, kuda bi se izvoz najprobitačnije navratiti imao. Oni pronadjoše, da je izvoz sa šum. proizvodi po Josefinskoj cesti najpovoljniji. Istina je, što Magdić za grad Senj tvrdi, da je zlatna doba za ovaj grad trgovinom započela od godine 1824. do 1862., jer je nepodobitno, da je izvoz sa hrastovom dugom krenuo iz Karlovca god. 1824. do god. 1862., u Senj, a samo podredjene vrsti gradje dovažale su se u Bakar i na Rieku, a ne u Kraljevicu ili u Bag. Sva duga išla je na Marsiglui, Bordeaux i Cette, a ponajviše u Španiju, ništa u Italiju niti u druge krajeve, kao što danas.

Ciela množina duga iznašala je ovih godina 10 milijuna komada na godinu, a po „Rapporto della camera di comercio di Fiume od god 1852., dolazilo je od svega toga samo 4 milijuna duga na Senj, a sav drugi ostatak na Bakar i na Rieku.

Odkad su gore rečene primorske ceste sagradjene, od onda pomaknula se je komunikacija na sve strane po šumskih putevih, a prem je cestâ bilo i prama Črnomlju i Metljiki, a isto tako i iz Karlovca napram Bihaču. Oko Karlovca zapadno u našem gradjanskom području kao takodjer i sjevero zapadno uz Pokupje napram Črnomlju i Metljiki, te južno napram Bihaču otvorila se je znamenita trgovina sa hrastovinom, te se ovud održala sve od god. 1820. do god. 1861. dok se nije sagradila željeznica iz Budimpešte preko Tetenya, Pragerhofa i Trsta oko god. 1845.

God. 1861. izgradjena je željeznica Sisak, Steinbrück i Trst. U madjarskih šumah radio je trgovac V. Turković iz Karlovca, te je francezku dugu izva-

žao preko Tethemya u Trst. Do god. 1845. pomanjkalo je hrastikâ oko Karlovca, prem je takovih do god. 1861. svakako iztočno napram Sisku dosta bilo, te tako okrenula je trgovina sa hrastovinom god. 1820. do 1861. iz okolišja Karlovca napram kranjskim i bosanskim šumam, a u potonjih izvažao je hrastovu robu Nepomuk Turković od Bihača na izvorih Une preko Zavalja, a valjda iz Otočca u Senj, a od Maljevca na izvorih Gline i Korane preko Karlovca opet na Senj. Odkad se je ovdje šuma odmakla, od onda je Vjenceslav Turković prešao u Madjarsku oko Budimpešte, — nu te dobe g. 1845. do 1860. svakako sjekli su se hrastići niz Kupu do Siska, a tekar poslie god. 1861., odkako je željeznica Sisak—Trst sagradjena, došli su i slavonski hrastici na red.

U god. 1861. tražile su se po hrvatskih šumah sposobne vrsti drveća, osobito hrastovina za austr. mornaricu, te je u tu svrhu godine 1861. predbilježeno bilo:

U bivšoj varaždinsko-križevačkoj pukovniji na 28.005 jut. šume 41.050 hrastovih stabala; u gjurgjevačkoj pukovniji na 5.500 jut. šume 2.000 hrastovih stabala, 1.000 grabrovih stabala, 2.000 jasenovih stabala; u brodskoj pukovniji na 35.736 jut. šume 47.000 hrastovih stabala, 6.100 brestovih stabala i 4.800 jasenovih stabala; u prvoj banskoj pukovniji na 2.014 jut. šume 4.000 hrastovih stabala; u drugoj banskoj pukovniji na 7.645 jut. šume 13.500 hrastovih stabala, 1.000 brestovih stabala, u slunskoj i otočkoj pukovniji na 17.883 jut. šume 19.500 hrastovih stabala, 52.500 crnogoričkih stabala, u vlastelinstvu Kutjevo 50.000 hrastovih stabala ili ukupno 194.450 stabala sa 566.186 m^3 drvne gromade.

U slunjskoj i otočkoj pukovniji bilo je rezervirano još i 24.000 komada grbavih hrastova, te 30.000 kom. borova i 22.500 komada smreka i jedrenjaka.

Zanimivo je, da je još te godine rezervirano bilo stabala za aust. mornaricu po držav. mljetačkih šumah, kao u šumariji Montello, Udine Conegliano, Padua i Pordenone, a jelovine u Čadori, Canigliji i Beluni.

Zato Magdić pravo tvrdi, da je Senjska zlatna doba do god. 1862. trajala

Može se reći, da je od god. 1820. do 1861. sva trgovina sa mekanom bukovom ili hrastovom te inom gradjom i gorivimi drvi ležala podpuno u rukuh hrvatskih trgovca i radnika, osim njemačke bačvarske gradje, a bila se je ta trgovina orijaški razvila. Do sada najznamenitiji hrvatski trgovački grad Senj pao je, a Bakar i Rieka počeše se dizati. Konačno je Rieka u tom natjecanju nadkrilila sve naše gradove. U to doba izticao se je Trst osobito, jer je sva trgovina sa hrastovinom u taj grad okrenula, dočim je Rieka ostala kao grad za trgovinu sa čamuljom i bukovinom, a poslie Rieke uvažane su te vrsti drva i u Bakar, Senj, Kraljevicu, Bakarac, Pag, Jablanac i sv. Juraj.

Od god. 1861. postao je Trst mjesto Mljetka pravo drvasko skladište, te je tako za trgovinu hrastovine iz Slavonije i Madjarske, a za bukovinu i mekanu gradju iz Istre, Kranjske, Štajerske i Hrvatske upravo glasovit postao. Tako je to bilo sve dotle, dok nije sagradjena željeznica iz Zagreba u Rieku god. 1873.

Od god. 1820. do 1862. trajala je zlatna doba za Senj, ali od god. 1862. do 1873. nastala je zlatna doba i za hrvatske drvarske trgovce, drvarske radnike i za domovinu.

Da nam bude nješto jasniji naš trgovački razvoj, moramo promotriti obće stanje šumâ napram njihovoj porabi i napram svjetskim zahtjevom, kojimi su šume zadovoljiti imale. Istina je živa, da se nigdje nisu šume razborito izrabljivale, a dokazom budi to, što je Španjolska davno izharala svoje šume za rudokopja, kao što i Englezka, a u pradobi nestalo je šumâ i u Grčkoj, Maloj Aziji, te i uzduž ciele obale sredozemnog mora. I Francezka izsjekla je već za rana sve svoje šume uz obale, po ravnicah i brežuljcih, te su se uslied toga jur god. 1870. morale načimati šume planinske skoro u svih europejskih državah osobito i u onih državah, koje su uz more.

Poraba drva poskočila je u tom vieku osobito uslied napredka u lučbi, te gradnjom željeznica u god. 1840. do 1850., nadalje gradnjom parobroda od god. 1807. i gradnjom parostroja od god. 1851., pa koje čudo, ako su hrvatski njeki krajevi, koji su pristupniji drugim zemljam, sad najsiromašniji na šumah, dočim manje pristupniji uživaju svjetski glas, jer jih njekom srećom od mora do XVIII. vieka julske alpe uzčuvaše.

Mljetačka u trgovini najpronicavija, najbogatija i najrazvijenija, morala je kao susjed naših šumâ prva otvoriti put trgovini sa drvi. Iza francezke revolucije god. 1791. i Napoleonskih ratova početkom XIX. vieka nastalo je tek pravo kulturno gibanje na sve strane svieta, a osobito u drvarskoj trgovini i u šumarstvu.

Do god. 1388. vidimo iz povjesti grada Senja, da se za šumsku upravu u Hrvatskoj skoro nitko ozbiljno brinio nije, a do te dobe vidimo, da su drvarski trgovci bili izključivo plemići, kojim je bio na čelu Zrinski i Frankopan. Tek od onda, odkad je austrijska vlada počela stezati prava na šumu Senjana god. 1488. i od kad su Hrvati god. 1514. napisali Tripartitum, te od kako je god. 1790/1. pod Marijom Terezijom izdan po saboru zak. čl. 57; nadalje, od kako je po hrv. zak. čl. XXI. zabranjena gradnja kuća iz drva, te od kako je Napoleon g. 1806. do 1813. kod nas šumske nadzornike i lugare postavio, i konačno od kako je kastelanat fužinski g. 1725. postavio svoja skladišta drva u Bukarcu i g. 1780 isto tako i krajiška uprava u Jablancu i Sv. Jurju, a poglavito od kako je g. 1857. šumski zakon svoju snagu zadobio, od onda započelo se je i kod nas paziti na vlastnike šumâ, da šumu goje i da šume u tutanj neizrabljuju. Doklegod se do g. 1848. nerazbiše lanci robstva, dotle nebijaše niti pomisliti prije, da će procvasti trgovina, koja ište slobodu i vlastiti svoj život.

Medju drvarske trgovce najstarijih vremena koji su se bavili trgovanjem sa mekanom gradjom i sa drvom za gorivo brojimo sâme plemiće, te ću još spomenuti i one, koji su si kuće posagradili, naime: kuća Larićeva sagradjena je g. 1425., kuća Josipa Škalca g. 1483., kuća Barač-Mileusnić u XV. vieku, kuća Antuna Vlahovića god. 1487. i Vranicanijeva god. 1565

Spomenimo nadalje zaslužne i za našu domaću trgovinu čuvene trgovačke muževe u početku XIX. vieka, koji su se bavili trgovinom sa mekanom bukovom gradjom, a to su: Adamić, Franković, Bakarčić, Matković iz Rieke, Blažin iz Hreljina, Mato Polić, braća Medanić iz Bakra, Ivan Agnezi i Luka Tomac iz Fužine, Matija Burcar i Blaž Gašparac iz Lokava, Martin Polić iz Kraljevice i Vidmar iz Sv. Jurja.

Nadalje one muževe, koji su već godine 1852. posjedovali pilane i podjedno tjerali trgovinu, a ti su:

Antun Agnezi iz Fužine sa 2 vodene pile na 2 reza, Luka Tomac iz Fužine sa 1 vodenom pilom na 2 reza, Bartol Šverljuga iz Fužine sa 1 vodenom pilom na 2 reza, Mato Padavić iz Fužine sa 1 vodenom pilom na 2 reza, Mato Polić iz Hreljina sa 2 vodene pile na 2 reza, Mato Burcar iz Lokva sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Blaž Gašparac iz Lokva sa 1 vodenom pilom na 4 reza, Antun Matešić iz Rieke sa 1 vodenom pilom na 2 reza, Vlastelinstvo iz Broda sa 3 vodene pile na 5 reza, Andrija Pleše iz Delnica sa 2 vodene pile na 2 reza, Mijo Pleše iz Delnica sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Gjuro Kezele iz Delnica sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Stemberger iz Delnica sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Jakob Delač iz Delnica sa 2 vodene pile na 2 reza, Mato Petranović iz Delnica sa 1 vodenom pilom na 2 reza, Gašpar Matković iz Rieke sa 1 vodenom pilom na 4 reza, Antnn Šneler iz Dobre sa 1 vodvnom pilom na 2 reza, Franjo Černković iz Čučaka sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Vlastelinstvo iz Sušice sa 2 vodene pile na 2 reza, Luka Buneta iz Vrbovskog sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Mato Mance iz Vrbovskog sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Tomo Mušević iz Vrbovskog sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Mato Kratofil iz Vrbovskog sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Luka Kratofil iz Vrbovskog sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Mance iz Vrbovskog sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Bartol Lisac iz Vrbovskog sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Antun Hubler iz Kom. Moravice sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Medanić iz Bakra sa 1 vodenom pilom na 2 reza, Stojan Vucinić iz iz Kom. Moravice sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Mijo Vucinić iz Kom. Moravice sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Šimo Vucinić iz Kom. Moravice sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Gašpar Petrović iz Kom. Moravice sa 1 vodenom pilom na 2 reza, Gjuro Petrović iz Kom. Moravice sa 1 vodenom pilom na 2 reza, Ivan Rusig iz Ravnegore sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Josip Ivančić iz Ravnegore sa vodenom pilom na 1 rez, Ružić iz Ravnegore sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Urban Gregorac iz Ravnegore sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Bartol Jurković iz Ravnegore sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Mato Geber iz Ravnegore sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Josip Türk iz Čabra sa 1 vodenom pilom na 1 rez, Vincenc Velasti iz Ljubljane sa 1 parnom pilom na 1 rez.

K tomu evo još onih trgovaca sa drvi, koji su hrvatskog poriekla i koji se do sad bave drvarskom trgovinom, a ti su:

Crnković Martin, Polić Minak, Morović svi na Rieci, ali nezaboravimo ni

one, koji su u trgovini sa drvi bili najglavniji pokretaći, a ti su: Vranicani, Scarpa, i Ciotta iz Rieke, te Francesi Bonetta, Henry i Gueza iz Marsiglie.

Za trgovinu sa francezkom hrastovom dugom i gradjom stekoše si liepo ime Ivan Nepomuk Turković, Franjo Türk, stari Kovačić, Davila Dadić, Ladjević, Rogović, Lukšić, pa Meyer svi iz Karlovca; nadalje Kotur i Vidali iz Siska, Franković, Burgstaller, Ciotta i Šimot na Rieci, pa Bonetti, Bauer i drugi.

K tomu su se kasnije podigle kuće: Janković, Veselinović, Šipuš-Morović, Gašparac, Dražić, Miškic-Sepić, Gumbersbach, Weiss, Pollak, Rechnitzer, Gamiršeg, Ružićka, Hartl, Hermann, Blažić i t. d.

Sa njemačkom bačvarskom gradjom zanimaju se ove trgovačke kuće: Stevan Petrović kao najstariji u Slavoniji, Ružićka, Njerš, Knoll, Banheuer i t. d. a inače iuozemci kao: Schmit, Hermann iz Regensburga, Vuk i sin iz Budimpešte i t. d.

Po onomu, što smo o čeličnih hrvatskih trgovaca naveli, možemo uviditi, da je bilo dosta muke i truda, dok su se izmudrili, kako da kod nas trgovina na bolje pokrene. Ali i bečka izložba u god. 1857. pomogla je našoj trgovini, osobito glede trgovine sa hrastovinom, a ne malo i razriešenje šumskih služnosti, jer je na temelju gospodarstvene osnove sad svaki vlastnik šume svoje suviške prodavati mogao, bilo to u državnih, obćinskih, gradskih, vlastelinskih šumah i t. d., pošto su dužnosti svakoga šumskoga posjednika kao mòra pritiskale i morile.

Trgovac bez šumara nemože se kod valjano uredjenog šum. gospodarstva niti pomisliti kao što niti kod gojitbe i čuvanja šumâ lugar bez šumara Da su Hrvati doista već od god. 1862. do 1873. trgovačku zlatnu dobu dočekali, zasluga je samo našeg cielog naroda, koji je god. 1860. podigao križe-, vačko učilište i od tada stekao si uzpored oko 287 drvar. trgovaca i do 267 šumara, te do 1435 lugara, dočim nam i naša trgovačka učilišta uz trgovačko obrtne komore idu ruka u ruku, te tako krenusmo od godine 1873. dobrano napred.

Prjje nego što ćemo se razvitkom naše trgovine poslie god. 1873. baviti, spomenuti ću još i to, da su po današnjoj modruško-riečkoj županiji ponajviše sbog trgovine sa drvi mnoge ceste izgradjene, kao što cesta od Žute Lokve u Senj god. 1837., od Janjča-Stinica g. 1860, a u tom razdobju i cesta od Novog—Zavalje, Priboj—Otočac, te primorske ceste: Senj—Povilje, Novi—Selce, Grižane—Kraljevica, Bakarac—Bakar, Rieka; vinodolska cesta: Novi—Bribir, Grižane—Križište; Kostrenska cesta: Sušak—Kostrena; Delnička cesta: Delnice—Brod; gerovska cesta: Gerovo—Mrzlavodica; čabarska: Čabar—Tršće, Čabar—Prezid; brodska: Plešće—Kom. Moravice, Thurn-Taxis: Lokve—Crnilug, šumske ceste: Smriekovac—Jelenje, Gerovo—Kamenjak, Razdolje—Mrkopalj i t. d.

Kakovu je po prilici trgovačku važnost za te dobe naše Primorje imati moglo, iztaknuti ćemo samo to, da je na pr. Bakar još god. 1780. imao promet u vriednosti od 633.000 for., te su ovdje u razdobju od god. 1850. do 1860.

sagradjene 32 ladje, dočim su Hrvati u X. vieku imali tekar 80 velikih ladja i 100 manjih, a početkom XIX. vieka neki tvrde i 7000 ladja. Drugi opet vele, da je god. 1871. hrvatska mornarica imala 500 brodova sa 96428 tonela, a u naše luke da je te godine unišlo na 5000 brodova, te da je god. 1875. sàma istarska mornarica imala 1450 velikih i malih brodova, a osim toga, da je iste godine sagradjeno brodova u vriednosti od 1,260.000 for. i da je u Istriji prometnuto razne robe u vriednosti do $16^1/_2$milijuna forinti.

Wessely u svojoj knjižici: „Österr. Waldschätze" od god. 1865. navadja, da je iz Trsta te godine izveženo:

4,480.000 kom. jelovih i smrekovih 1" žaganica, 834.000 kom. jelovih i smrekovih $^1/_2$" žaganica, 1,100.000 kom. jelovih i smrekovih murelca, 485.000 kom. jelovih i smrekovih letvica, 353.000 kom. jelovih i smrekovih mostnica, 176.000 kom. jelovih i smrekovih greda, 11.700 kom. jelovih i smrekovih bordunala, 10.150 kom. jelovih i smrekovih paleta, 1.500 kom. jelovih i smrekovih jedarčića, 350 kom. jelovih i smrakovih jedrenjaka, te 21.000 bukovih vesala, 181.000 kom. bukovih murelca, 4.425.000 kom. bukovih duga, 66.000 kom. bukovih žaganica, 1,466.000 kom. bukovih tavoleta, 14.900 kom. hrastovih stabala i trupca, 10.000 kom. hrastovih mostnica, 296.000 kom. hrastovih podvaljka, 35,227.000 kom. hrastovih duga, te 1.950 kom. arižovih brestovih i borovih stabala.

Ciene bijahu ove:

Za jelove žaganice 1" po mljetač. stopi širine			55 nč.
„ „ „ $^1/_2$" „ „ „ „			42 „
„ 1 komad jelovih murelčića			24 „
„ „ „ letava			12 „
„ „ „ mostnica	2 for.	—	„
„ „ „ greda po 1 kub. stopi			43 „
„ „ „ paleta	4 „	—	„
„ „ „ jedrenčića	7 „	—	„
„ „ „ jedrenjaka	75 „	—	„
„ „ bukovih vesala			98 „
„ „ „ murelčića			57 „
„ „ „ dasaka			32 „
„ „ „ duga			$4^1/_6$ „
„ „ „ tavoleta			$8^1/_4$ „
„ „ hrastovih trupaca po 1 franc. kub. stopa . . .	1 „		12 „
„ „ „ mostnica po 1 franc. kub. stopa . . .			90 „
„ „ „ podvaljaka	1 „		80 „
„ 1000 kom. hrastovih duga Monte	181 „	—	„

te za arižovo, brestovo i borovo drvo po kub. stopi 1·00—1·50—1·15—0·85 for.

U isto vrieme bila je ciena na Rieci:

Za 1 koc. stopu mekane gradje za jedrenjake 74 novč. do 2 for.

Za 1 koc. stopu mekane tesane gradje 50 novč. do 90 novč.

Za 1 kom. mekanih mostnica (tavalona) 75 novč. do 1 for. 65 novč.
Za 1 kom. mekanih žaganica 40 novč. do 70 novč.
Za 1 kom. mekanih murelca ili letva 25 novč. do 90 novč.
Za 1 kom. mekane duge 2 novč. do 5 novč.
Za 1 koc. palac bukovih greda 60 novč. do 65 novč.
Za 1 kom. bukovih mostnica 1 for. do 1 for. 20 novč.
Za 1 kom. bukovih žaganica 55 novč. do 60 novč.
Za 1 kom. bukovih tavoleta 6 novč. do 16 novč.
Za 1 kom. bukovih duga 7 novč. do 17 novč.
Za 1 kom. javorovih mostnica 2 for. do 2 for. 50 novč.
Za 1 kom. žaganica 1 for. do 1 for. 50 novč.

Žalim veoma, što nijesam moguć da predočim sveobći drvarski promet u tom zlatnom razdobju od god. 1862. do 1873., nu već iz do sad priobćenoga razabrati se može, da je drvarski promet upravo te dobe tako zamašan bio, da je veoma povoljno djelovao na blagostanje u našoj domovini, te već nebijaše kod nas skoro nijednog šumskog predjela, koji se nebi unovčiti mogao.

Vidili smo i to, da su hrvatski trgovci iztisnuli talijanske i francezke trgovce uzduž našeg Primorja i po cieloj našoj domovini, te je sva trgovina raznovrstne šumske robe ležala u rukuh samih Hrvata. Primorski trgovac postao je novčar i preprodavaoc uz dictando ciene napram inozemstvu, a hrvatski trgovac dalje od Primorja postao je samostalan, te je vlastitim svojim novcem tjerao sve trgovačke poslove, pošto je počeo graditi pilane i ine tvornice velikimi glavnicami. On je pokrenuo proizvodnju pače po cieloj Magjarskoj, Bosni i Srbiji, pošto se je i ovud imala trgovina da razgrani.

Naš trgovac i naš radnik postigao je svojom vještinom u drvarstvu tekar XV. vieka do god. 1863. podpunu samostalnost, dapače pojedini trgovci dotjeraše tako daleko, da su bili odlikovani viteštvom i barunstvom, kao n. pr. Jäger iz Osieka, Vranicani iz Senja i t. d

To razvijanje trgovine stupalo je postepeno svim okolnostim primjereno, te je i stanje oko zagrebačke i modruško-riečke županije ipak još i danas takovo, da neima inozemca, koji bi hrvatskog trgovca ili naše radnike potisnuti mogao. Da je još koji decenij željeznica Karlovac—Rieka kasnije izgradjena, po svoj prilici da bi i trgovina sa hrastovinom posve u hrvatskih rukuh ostala. Ali poslie god. 1873. bje drugač, jer se i u naše krajeve utiskuju tudji trgovci, tjerajuć posao u velike, tlačeć zaslugu izradbe, izvoza i ciene šumovlastniku.

Spojenjem drugih pruga sa riečkom željeznicom spojene su i karpatske šume sa mekanim drvom, te je mekano drvo počelo preotimati mah i u velike konkurira sa našim domaćim mekanim drvetom, pošto je posao veletržcem iz inozemstva olakoćen od Osieka na Rieku i na Beč ili u Budapeštu. Imenito od kad je iz Sv. Petra dogradjena željeznica na Rieku, te god. 1876. kroz Istru na Polu, nastalo je još veće potiskivanje iz kranjskih i koruških šumâ. Za vrieme okupacije bosanske izgradjena je god. 1878. željeznica Sarajevo—Brod—Dalja, a od tad po gotovo danas već gotova krajiška željeznica omogu-

ćuje i najvećim kapitalistom na udoban način, da mogu sa našom šum. robom pazarati, pa ma da su ti trgovci iz Englezke, Njemačke i t. d. Taj prerani import tudjinaca zakrčio je put našim domaćim trgovcem, te toga radi možemo punim pravom reći, da naša domovina od g. 1873. u drvarskoj trgovini pada i da narod neće od tud ništa imati, ma sjekle se šume i unovčivale koliko više i koliko mu drago, pače narod će tim većma propadati, ako se nebudu razborita sredstva rabila.

(Nastavit će se).

LISTAK.

Osobne viesti.

Imenovanja. Ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije blagoizvolio je imenovati protustavnika otočke imovne obćine Leona Šipeka računarskim revidentom II. razreda i kr. računarskog vježbenika Dušana Vraneševića kr. račun. asistentom, oba sa sustavnimi berivi.

Isto tako imenovan je vlastelinski pristav u Rumi Filip Peklić gospodarskim pristavom u privremenom svojstvu kod brodske imovne obćine (za vlastelinstvo Pleternica-Velika, koje je vlastelinstvo rečena imovna obćina kupila).

Gosp. Gašo Vac, kot. šumar u Dol. Stubici imenovan je kot. šumarom u Dol. Miholjcu.

— Velemožni gosp. šumarski savjetnik zemaljske vlade Ferdo Zikmundovsky pristupio je kao utemeljiteljni član hrv. slav. šumarskom družtvu sa prinosom od 100 for.

Sitnice.

Električna biljka. U Niearaguaji ima njeka biljka, koju biljari nazvaše Phytalacea electrica. Već samo ime te biljke kaže, da je zbilja električna (munjevna), jer čim se tko grančice od ove biljke prstom dotakne, u taj čas oćuti takav udarac, kao da se je dotaknuo munjila.

Ako takovoj biljki približimo sjevernicu (busulju, kompas), odmah će se zamjetiti djelovanje munjine čak i onda, ako je sjevernica udaljena od biljke na 7 do 8 koraka.

Odklon sjevernice opaža se i onda, ako se od biljke udaljujemo. Ako se sjevernica u polovicu biljke postavi, onda se igla sjevernice neprestano okreće.

Tlo, na kojemu ta munjevita biljka raste, neima u sebi niti željeza, niti inih kovina. Stoga se ne može ni misliti, da biljka svoju munjevitost prima od kovina, kad jih u tlu neima, nego ona je sàma po sebi munjevita.

Čudnovato je svakako, da u noći ponestaje munjevnosti kod te biljke skoro posve. Ona je ponajjače munjevna po bielom danu oko 3 sata poslje podne, a ako je burno vrieme, onda je kod te biljke munjevnost vanredno jaka. Kod kišovitog vremena objesu se listovi, te bi reć da su uvehli.

Na grančicah ove biljke nepadaju ptice nikad na počinak, niti na prespalo, a to je očiti znak, da ptice bježe od te biljke.

Zimotren. Starije drveće ima obično debelu i hrapavu koru, koja kad nastane vlažno vrieme, mnogo vlage upije. Poznata je činjenica, da se voda prelazeć u led nješto raztegne i to takovom silom, da zemlju ne samo razrahli, nego i najtvrdje kamenje razori. Prije smrznuća pako umanji se objam vode. Ako nastane dakle jaka zima, onda će se voda, koja se je u kori zaustavila, najprije smanjivati, a ako se smrzne naglo, onda će se razširiti, te koru na drvetu razderati. Dodje li u ovu pukotinu voda, pak se kod naglo nastavše zime smrzne, nastati će na onomu mjestu zimotren. Da se dakle zimotren zaprieči, mora se najprije predusresti skupljanju vode u kori, a to se postigne tim, ako se odstrani gornja debela kora. Samo se po sebi razumije, da se ima odstraniti samo vanjska debela kora, a da se nesmiju nutarnje česti kore ozlediti, jer bi inače drvo uginuti moralo.

Zimotreni se moraju zamazati drvnom meltom (Baummörtel), a manje pukotine sa vrtnom masti (Baumwachs).

Kompas-biljke. — Lovci i putnici pripovjedali su već u početku ovoga stoljeća, da su na amerikanskih praerijah našli biljku, koja sjevoro-južnim položajem svojih listova putnikom omogućuje njeko ravnanje u silnih onih ravnicah u onih danah, kada oblaci prikrivaju sunce, te u noći, kada zviezdâ vidjeti nije.

Dulje vremena držali su to učenjaci bajkom, dok se nije to pripovjedanje uslied vjerodostojnih mnogih svjedoka, te njihovih opisivanja zaista dokazalo.

Amerikanska ta kompas-biljka (Silphium laciniatum) jest rutava i veoma dlakava, veća od čovjeka, sa velikimi dvogubo perastimi listovi i cvietnimi glavicami, koje su veličine onih naših sunčanica. Okomito kao ruke stoje njezini listovi prama gore u dvih suprotnih smjerovih točno u podnevniku tako, da listovi s jedne strane stapke uviek prama sjeveru kažu, dočim listovi s druge strane stapke stoje prama jugu.

Isto svojstvo pokazuje i kod nas raztuća divlja ločika (Lactuca scariola), koju često na pašnjacih i okrajcih puteva nalazimo, te prema tomu možemo ju takodjer nazvati kompas-biljkom.

Dulje vremena nagadjahu stručnjaci koje kako o uzroku, zašto listovi pomenute amerikanske biljke baš samo opisani smjer primaju, dok nije njekomu biljoslovcu dr. C. Stahlu u najnovije doba pošlo za rukom, da taj pojav raztumači. —

Kao što naime većina bilina gornju stranu svojih listova prama svietlu okreće u svrhu, da čim više svietlo upije, isto tako ima i biljkâ osjetnica, n. pr. prave akacije, koje doduše jutrom i večerom listove svoje prama svjetlu pružaju, ali jih u podne slože, te samo okrajke istih suncu okrenu, da jih čim manje zràka pogadja, pošto žegu nepodnose. — Izvanredno pako osjetlive su prama sunčanoj žegi kompas-biljke, s toga one svoje listove trajno postavljaju u podnevnu crtu (sjevero-jug) tako, da gornju i dolnju stranu listova sunce samo u jutro i po podne obasjati može.

Ako se premjeste kompas-biljke u trajni hlad ili pod staklenik, onda do sada tvrdokorno poprimljen položaj svojih listova napuste, a to je dovoljan dokaz, da je gornje tumačenje istinito. Sz.

Daždeće drvo. — Poznato je, kako su stari pripovjedali o njekom drvu, koje daždi, te koje se nalazilo na kanarskih otocih. U pričah starih mornara nazvano je ono plačućim drvetom. Tomu se smijali današnji prirodoslovci, ali se čini, kao da se opet takovo drvo našlo. O tom pripovjeda „Le Monde des plantns“, koji je tu viest crpio iz „Indian Daily-News“ sliedeće: Daždeće drvo nalazi se kraj mjesta Arai u distriktu Dhurbunga, te je tamo poznato pod imenom „Nim“. Medju tamošnjimi stanovnici učinilo je ono veliku uzrujanost, pošto misle, da se tim drvom pokazalo kakovo božansko biće. Ne samo obližnji žitelji, nego i ljudi iz dalekih krajeva dolaze onamo, da se poklone i da motre to čudovište. A samo se po sebi razumije, da ovo čudovište, te voda, koja iz njega kaplje, mora da ima čudotvornu moć.

Po iztraživanju se je dokazalo, da je ta voda kao obična, nu to niti najmanje nesmeta, a da se nebi od ondašnjih žitelja uzimala kao liek za razne rane, dapače i

za unutarnje bolesti. S toga razloga hrli svjetina, da napuni posude vodom tog božanskog drveta. U istinu poznato je to drvo već i od prije kao takovo, nu čini se, da je ono tekar u potonje doba intensivnije pokazalo to svoje svojstvo.

Očevidac neki pripovjeda, da se na deblu tog drveta nešto iznad koriena nalazi malen otvor, iz kojeg teče voda poput slabašnog vrela. Posjednica tog drveta postavila je pazitelja samo da uzčuva drvo neoštećeno. Pravovjerni Indi tvrde, da je to drvo stan ili hram kojeg božanstva, dočim Muhamedanci misle, da je pod njim ukopano tielo kojeg svetca. Netreba ni spominjati, da prosvietljeni ljudi u tom opažaju samo naravni pojav. Sve to, naravno u manjoj mjeri, možemo viditi i kod nekojih naših domaćih vrsti drveća, osobito kod mlieča i bielog javora i kod lipe i t. d. — Ljeti, kad sunce oštro pripeče, postaje kolanje soka uslied naglog izparivanja mnogo jače i burnije, dok neprobije sok van. Naravno je, da je ta voda nasićena sa slučeninama iz drveta i lišća, odkle i dolazi, pa se napokon i sgusne, te bude kao med.

Kaplje „Nim" drva sadržavaju u sebi iste sokove, nu u mnogo manjoj mjeri, zato se i približuju bistroći obične vode. Mislilo se je dugo, da taj sok proizlazi od ušenaca, koje mravi muzu, ali se poslie uvidilo, da to nebi moguće bilo sve da su ušenci mnogo i mnogo puta veći, nego li u istinu jesu.

Za pošumljenje Krasa dobili su novčanu nagradu:

a) iz investicionalne zaklade:

Juro Grandić iz Sv. Vida 15 for.; grad Karlobag za sadnju stabala uz obalu i u branjevini Bateri 250 for.; Stevan Hinić iz Debelog brda 25 for.; Ilija Hinić iz Debelog brda 18 for.; Stevan Javorina iz Gornjeg Kosinja za čuvanje šuma kao obć. lugar 20 for.; Jovo Stajsavljević iz Zrmanje 15 for. i Nikola Pjevač iz Čitluka 20 for. — Ukupno 363 for. a. v.

b) iz autonomnog zem. budgeta:

Jerko Palian iz Modruša 20 for.; Martin Bižalo iz Slunja 25 for.; Josip Brujac iz Crkvenice 25 for.; Stjepan Vukmanić iz Zdenca 20 for.; Pajo Župan iz Slunja 50 for.; Petar Radetić iz Novog 25 for.; Nikola Ružić iz Vlaškopolja 20 for; Petar Novaković iz Popina 35 for.; Stojan Basarić iz Hogorića 20 for.; Joso Tomljenović iz Baljevca 25 for.; Lazo i Jure Haudić iz Tomin gaja 30 for; Miško Šijan iz Piljeva 8 for.; Franjo Orešković iz Rula 15 for.; Nikola Janješević iz Zrmanje 10 for.; Stevan Novaković iz Zrmanja 10 for.; Dane Brkić i Palanke 15 for.; Stiepan Čačić iz Cesarice 25 for.; Luka Crnković iz Udbine 25 for.; Sava Diklić iz Kompolja 20 for.; Petar Šulentič iz Sv. Roka 25 for.; Sima Zagoran iz Medaka 10 for.; Gjurgje Labus iz Popine 20 for.; Simo Milinković iz Zrmanje 12 for.; Božo i Ilija Vujnović iz Divosela 20 for.; Mile Serdar iz Kule 15 for; Petar Janjić Čitluka 25 for.; Martin Došen iz Bužinca 20 for.; Luka Devčić iz Bužinca 16 for.; Jovo Klent iz Smiljana 20 for.; Mijat Biljanić iz Bužinca 16 for.; Petar Gerovac iz Jezerana 25 for.; Mile Teslić iz Slunja 30 for.; Mile Medarić iz Križpolja 30 for. Nikola Miškulin iz Lukova 5 for.; Fabo, Roko, Mato, Stipan i Vicko Rogtć iz Lukuva ukupno 95 for.; Luka i Niko Miškulin iz Lukova po 5 for.; Mato Ažić iz Lukova 5 for.; Ive Vrban iz Volarića 5 for.; Vicko Anić iz Volarića 5 for.; Roko Babić iz Lukova 10 for.; Grga Miškolin iz Lukova 5 for.; Anton i Mato Ažić iz Lukova po 5 for.; Ive Škrgatić iz Sv. Jurja 5 for.; Vale Babić iz Klada 10 for.; Anton i Jakob Gržeta iz Klada po 5 for.; Jandro Jokić iz Rastičeva 15 for.; Mihela Brkić iz Zrmanje 20 for.; Jovan Vračan iz Zrmanja 20 for.; Mile Kasumović iz Perošića 35 for.; Simo Mavruš iz Medaka 20 for.; Dane Konjević iz Drenovca 20 for.; Sava Korica iz Medaka 15 for.; Petsr Radošević iz Počitelja 10 for.; Nikola Oklobžija iz Medaka 30 for.; Jure Pavinić iz Smiljana 40 for.; Jozo Krznarić iz Razvale 12 for.; Luka Jelić iz Jezerana 10 for.: Gjuro Jokić iz Prljeva 16 for.; Jure Pavlović i Mate Jelić iz Jelvica po 5 for.; Franjo Plavšić iz Jezerana 25 for.; Tome

Perlić iz Jelvica 18 for.; Pajo Marinković, obć. načelnik u Pezjasici 50 for.; Simo Dimić iz Prljeva 16 for.; Gaspar Nekić iz Sv. Jurja 15 for,; Jandre Hečimović iz Perušića 15 for.; Pavao Maršanić i Andre Perušić iz Čavle po 25 for.; Stipan Pleše iz Kosinja 20 for. — Ukupno 1400 for. a. v.

Bielokori bor. (Pinus leucodermis Antoine). Iz „Bäume und Sträuche" i t. d. od g. Hempela i K. Wilchelma razabire se, da je taj bor odkriven tekar god. 1864., te u mnogom naliči crnom boru, nu kod točnijeg promatraja opažamo takove razlike, da ga možemo bez dvojbe smatrati kao posebnu vrst bora. Četinje bielokorog bora, te boje živahno su zelene, na kraju nešto svietlije; položaj njihov jest kao i kod crnog bora, samo im je duljina popriečno nešto kraća od onih crnog bora. Pupoljci su slični onim od crnog bora, samo što su nešto manji, te pram vršku svietliji, a tako isto i cvietci. Češljuge su prve godine tamno zelene, a poslie kožnato smedje, držka im je znatno kraća od one crnog bora. Uzrasta je štitastog. Drvo bielokorog bora slično je po boji drvu limbe. Kora mu je bielkasto-sivog izgleda, te ne izpuca tako brzo, kao kora crnog bora. Bielokori bor ograničuje se na južni dio balkanskog poluostrva, imenice ima ga u južnoj Bosni, Hercegovini, Crnoj gori i sjevernoj Albaniji.

Za šumarstvo je on u toliko od velike važnosti, što uspjeva i na lošom tlu, te u velikih visinah, gdje inače druge vrsti drveća ili ne uspjevaju ili ako uspjevaju, a ono veoma kržljavo. Pošto se u velikih visinah nalazi, raste on naravno i mnogo sporije, nego crni bor, nu zato sa većom ustrajnošću, pa ako su malo zgodnije okolnosti, onda on može u starosti od 2—300 godina uzrasti do 25—30 m. visine, i od 60 cm. i više promjera.

Drvo bielokorog bora je za izradbu veoma dobro, osobito za stolarske poslove, svakojake rezbarije i t. d. — Za dobivanje smole mogao bi se takodjer dobro upotriebiti, pošto iste u sebi mnogo sadržaje. Još i na najlošijem, te plitkom vapnenom tlu, gdje i crni bor već jedva životari, pa u velikih visinah [1000—1700 m.] uzrasti će on još do znatnih dimenzija, te se čini, da bi on jedini zgodan bio za pošumljenje tih visina u zemaljah, gdje ga ima, kako je to gore rečeno.

Prinosi za pogorelca kr. lugara Nikolu Crnića. — Na poziv kr. šumarskog ravnateljstva u Zagrebu, koji je bio otiskan u br. 11. „Šum. lista" g. 1892. stigoše za rečenog pogorelca sliedeće podpore i to: od kr. šumarije Fužine 45 for.; od gg. šumarskih činovnika kr. šum. ravnateljstva u Zagrebu 25 for.; od gg. činovnika šum. knjigovodstva kr. šum. ravnateljstva u Zagrebu 50 novč.; od kr. šumarija i to: u Lokvah 8 for. 50 novč., u Mrkoplju 5 for. 50 novč., u Ogulinu 3 for. 90 novč., u Jasenku 8 for. 20 novč., u Mošunji 8 for. 70 novč., u Ravnojgori 6 for., u Vojniću 2 for. 60 novč., u Vranovini 6 for. 50 novč., u Kalju 3 for. 50 novč., u Sokolovcu 2 for. 40 novč., u Dragancu 8 for. 50 novč., u Pitomači 7 for. 50 novč., u Ivanovuselu 8 for., u Ivanjski 9 for, u Glini 5 for. 60 novč., u Brlogu 2 for. 52 novč.; od obćinske šumarije Čavle 6 for.; od kr. šumarije u Jesenovcu 9 for.; od kr. šumarije u Novojgradiški 10 for.; od Milana pl. Oklobžie lugara u Lapcu dolnjem sakupljeno je od više darovatelja 16 for. 30 novč. Ukupno dakle 208 for. 72 novč.

Osim toga podielilo je visoko kr. ug. ministarstvo za poljodjelstvo na predlog kr. šum. ravnateljstva u Zagrebu postradalom lugaru svotu od 50 for. a spomenuto ravnateljstvo u vlastitom djelokrugu svotu od 25 for.

S toga se pogorelac lugar Nikola Crnić najučtivije zahvaljuje svim poštovanim darovateljem na njihovoj darežljivosti.

Zubobolja i kod životinja. U posliednjoj sjednici parižke akademije znanosti priobćio je čuveni francezki zoolog Milne Eduard analizu znanstvene radnje specialiste Dra. Galippe, koji dokazuje, da i životinje pate od zubobolje. Galippe je konštatovao, da slon, panther, kenguru, pas i majmun pate od parasitnih bolesti u čeljusti i da uslied toga gube zube poput ljudi.

Izpravak. U broju 2. „Šumar. lista“ za mjesec veljaču o. g. podkrale su se krupne pogriješke u razpravi: „Prilozi za systematiku Conifera na temelju anatomske structure listova“ i to: — Antomie str. 4. redak 13., mjesto **Anatomie**; figes str. 4. redak 13., mjesto **tiges**; cher str. 4. redak 13., mjesto **chez**; Guétacées str. 4. redak 13., mjesto **Gnétacées**; Quales str. 4. redak 14., mjesto **Annales**; eudoderm str. 5. redak 7., mjesto **endoderm**; snopić str. 5. redak 7., mjesto **snopići**; ab. firma str. 5. redak 37., mjesto **Ab. Firma**; kuji str. 6. redak 36., mjesto **koji**; ab. str. 6. redak 31., mjesto **Ab.**; pinsapo str. 7. redak 9., mjesto **Pinsapo**; glarea str. 7. redak 18., mjesto **glauca**; Strubing str. 7. redak 43., mjesto **Strübing**; Strubing str. 8. redak 42. i 43., mjesto **Strübing**; Strubing str. 13. redak 43., mjesto **Strübing**; Ab sybirica str. 13. redak 1., mjesto **Ab. sibirica**; ab. sybirica str. 13. redak 3., mjesto **Ab. sibirica**; coniferami str. 13. redak 3., mjesto **Coniferami**; Lonr str. 9. redak 8. i 9., mjesto **Link**; ab. cephalonica str. 9. redak 8. mjesto **Ab. cephalonica**; Ab. Brochyphylla str. 9. redak 20., mjesto **Ab. brachyphylla**; Veitchü str. 10. redak 7., mjesto **Veitchi**; Veitchü str. 11. redak 1., 19. i 24., mjesto **Veitchi**; Veitchü str. 12. redak 5., **Veitchi**; Zuec str. 10. redak 13., mjesto **Zuce**; Cephalonica Luid. str. 10. redak 42., mjesto **cephalonica Lind**; Nordmaniana str. 10. redak 43., mjesto **Nordmanniana**; Nordmaniana str. 11. redak 16., mjesto **Nordmanniana**; Ab. Brächyphylla str. 11. redak 2., 14., 16. i 25., mjesto **Ab. brachyphylla**; Ab. pinsape str. 11. redak 3., mjesto **Ab. Pinsapo**; Ab. Cephalonica str. 11. redak 17. i 30., mjesto **Ab. cephalonica**; Ab. Cephalonica str. 12. redak 4., mjesto **Ab. cephalonica**; Ab. Pectinata str. 11. redak 17., mjesto **Ab. pectinata**; Ab. Pectinata str. 12. redak 2., mjesto **Ab. pectinata**; Glauca str. 12. redak 24., mjesto **glauca**; Ab. Grandis str. 12. redak 33., mjesto **Ab. grandis**; sui str. 12. redak 43., mjesto **svi**; p. ajanensis str. 11. redak 9., mjesto **P. ajanensis**; P. ajavensis v. Maerosperma str. 14. redak 32., **P. ajanensis v. mierosperma**; P. sitehonsis str. 14. redak 38., mjesto **P. sythensis**; P. excelza str. 15. redak 14., mjesto **P. excelsa**; P. pungers str. 15. redak 15., mjesto **pungens**; P. Jescensis str. 15. redak 16., mjesto **P. jesoensis**; P. deicularis str. 15. redak 17., mjesto **P. acicularis**; P. mjerosperma str. 15. redak 20., mjesto **P. microsperma**; P. mierosperma str. 15. redak 30., mjesto **P. microsperma**; P. Pattoria str. 15. redak 37., mjesto **P. Pattoniana**; Ts. Metensiniana str. 16. redak 7., mjesto **Ts. Mertensiniana**; Ts. Caroliniana str. 16. redak 12., 16. i 31., mjesto **Ts. caroliniana**; Ts. Caroliniana str. 17. red. 1., 9. i 27., mjesto **Ts caroliniana Engel.**; Ts. Siboldi str. 16. redak 31. mjesto **Ts. Sieboldi**; Ts. Canadensis str. 17. redak 8., 28. i 34., mjesto **Ts. canadensis**; etomata str. 17. redak 17., mjesto **stomata**; Carolina str. 17. redak 30., mjesto **caroliniana** i Mortensiniana str. 17. redak 32. mjesto **Mertensiniana**.

Dopisnica uredničtva.

Veleštovanoj gg. piscem, koji su nam poslali članke za družtveni časopis, zahvaljujemo se usrdno, te molimo, da nam i u buduće svojim perom pomognu. Mi smo sve do sad priposlano priobćili.

U ostalom moramo sažaljenjem izjaviti, da su nas stari i mladi naši pisci na cjedilu ostavili. Svatko bi želio, da naš družtveni časopis bude pravo ogledalo duševnog napredka domaćih šumara, i svatko očekuje, da bude on i gradivom i sadržajem zanimiv, ali malo se tko brini, da doprinese koje zrnce svoga truda i znanja, da zaista tako bude.

*

Urednik sam samcat ima pune šake posla, da priredi za tisak potrebito gradivo, a malo tko promišlja, koliko treba toga, dok se svaki mjesec naštampa 2½ do 3 tiskana arka. Osim toga mora urednik prema jeziku lista izpravljati rukopise, obavljati korekturu, reviziju, te sakupljati gradivo za sitnice i t. d.

Ako dakle naš časopis nije po sadržaju onakav, kakav bi po želji mnogih naših stručara i po samoj želji našoj mogao zaista biti, nije naša krivnja, pa s toga opetovano molimo prijatelje našega šumarskoga družtva, da nam svojim perom čim kriepčije pomognu, te da bar u buduće nastoje o tom, da jim želja postane činom.

— P. n. g. M. R. u K. Vi se na nas srdite, što se Vaša razprava tekar sada u časopisu priobćuje. Zašto je to tako, pisati ćemo Vam u posebnom listu. U ostalom opazili smo, da se i drugi pisci na nas srde, ali mi nijesmo krivi, što ne možemo u našem časopisu priobćiti svaki rukopis, koji nam se pošalje. Da to učinimo, onda bi se na nas vikalo, da neshvaćamo svoju zadaću, a često došli bi i u takav škripac, iz kojega se nebi bilo lako osloboditi, dočim bi dotični pisac iz toga škripca sretno izneo svoju glavu.

To valja za onu gg. pisce, koji se na nas i sad još ljute.

P. n. g. M. O. L. u Biogradu. Oprostite nam, ako iskreno kažemo, da i Vi spadate medju one naše pisce, koji se srde, ako jim se odmah ne priobćuju svi priposlani članci. Mi smo svakomu uslužni, kako ste se do sad dovoljno uvjerili, ali nemojte ni Vi od nas zahtjevati, da se posliednji Vaš članak priobći u „Šum. listu“, jer se je o onom, što Vi ondje pišete, već prije toliko put pisalo i razpravljalo, da je dotični predmet skoro posve izcrpljen, te bi naši čitatelji s nami nezadovoljni bili. Molimo Vas, da nam pišete o čem drugom.

Ta hvala bogu, Vaše priznato strukovno znanje neće Vas na cjedilu ostaviti, a ima tolikih životnih pitanja, koja duboko zasjecaju u sam život našega naroda, pak je naša dužnost, da takova pitanja razpravimo, e da bude odtud i praktične koristi narodu.

— P. n. g. V. D. u Zagrebu. Očekujemo obećani rukopis, jer ga trebamo za budući broj „Šum. lista“. Molimo Vas liepo!

— P. n. gg. B. K-vić u R. Čini nam se, da ste i Vi na nas zaboravili. Očekujemo željno Vašu obećanu radnju.

— P. n. g. Alek. U. u Gl. Hvala Vam na priposlanom, te se preporučamo i u buduće.

— P. n. g. Lj. S-gyi u I. Jednu priposlanu vijesticu priobćili smo, dočim drugu ne htjedosmo, jer nam je slična vijestica od drugog pisca stigla mnogo prije, nego Vaša. Preporučamo se i u buduće.

— P. n. g. J. E. u Z. Vaš posliednji članak nijesmo mogli do sad priobćiti s toga, što očekujemo na kemički način priredjenu artiju, da možemo upriličiti lik od žira i lista, jer bi litografička slika skupa bila. Nemojte se zato ljutiti. Mi se obraćamo na Vas, kao na starog i prokušanog pisca, te vrlog prijatelja „Šum. lista“, te se nadamo, da nam se nećete iznevjeriti.

— Neka se zna. Molimo sve one nove predbrojnike, koji su „Šum. list“ naknadnom nakladom za mjesec veljaču o. g. primili bez tablica, na kojima su otiskani likovi k prvoj i drugoj razpravi, da nam to priobće, pa ćemo jim u budućem broju „Šum. lista“ manjkajuće tablice naknadno poslati.

U ostalom upozorujemo gg. predbrojnike, da se eventualnom svojom molbom u poslu reklamacije, glede predbrojke na družtveni časopis, te glede članarine svaki put obrate na p. n. g. družtvenog tajnika kr. nadšumara Ivana Kolara, pošto takovi poslovi na njega spadaju, a ne na uredničtvo, jer se potonjemu samo rukopisi priposlati imaju.

Uredničtvo i naklada hrv.-slav. šumarskoga družtva. — Tisak C. Albrechta.

SADRŽAJ.

	Strana
Zakonska osnova o lovu za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju	77
V. Razvitak drvarskog obrta, trgovine i industrije	91
Listak. Osobne viesti: Imenovanje	115
Sitnice: Električna biljka. — Zimotren. — Kompas-biljke. — Dažđeće drvo. — Nagrade za pošumljenje Krasa. — Bjelokori bor. — Prinosi za pogorelca kr. lugara Nikolu Crnića	115
Izpravak	119
Dopisnica uredničtva.	119